

HAASTE

Haastateltavana Riitta Leppiniemi **s.4**

Yhdyskuntaseuraamukset **s.10**

Raiskaajien ym. uusintarikollisuus **s.17**

Pedofilia-termin käytöstä **s.26**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Oikeusviranomaisia uhkaillaan **s.7**

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA

Rikosprosessin keston kilpistyy moni asia

Riikka Kostiainen

Haasteltavana on asianajaja **Riitta Leppiniemi**. Hän pitää rikosprosessin suurimpana ongelmana sen pitkää kestoja. Haittoja siitä koituu niin rikoksen uhrille kuin siitä epäillyllekin. Lisäksi hänen mielestään oikeusprosessia pitäisi saada painotettua enemmän käräjäoikeuteen.

7 Oikeusviranomaisia uhkailaan ja painostetaan

Mika Junninen

Suomalaisiin oikeusviranomaisiin kohdistunutta epäasiallista vaikuttamista on selvitetty kahdessa tutkimuksessa: vuonna 1999 kysyttiin koko maan syyttäjäiltä ja tuomareilta ja vuonna 2005 Helsingin rikospoliisin virkamiehiltä yrityksistä vaikuttaa heidän työhönsä lainvastaisilla tavoilla.

10 Kymmenen kysymystä yhdyskuntaseuraamuksista

Kirjoituksessa käsitellään erilaisia yhdyskuntaseuraamuksiin liittyviä näkökulmia. Menneinä vuosina Suomi on menestyksellisesti kyennyt hyödyntämään sekä perinteisten että uudempien vaihtoehtojen suomia mahdollisuuksia. Uusia askeleita ei enää ole otettu.

15 Yhdyskuntapalvelun keskeytymiseen vaikuttavat tekijät

Anssi Keinänen

Yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys antaa hyvän ennusteen tuomittuun kyvystä suoriutua yhdyskuntapalvelurangaistuksesta. Huomiota kannattaa kiinnittää päihdeongelmaan, tuomion pituuteen, asumis- ja toimeentulovaikeuksiin sekä työttömyyteen.

17 Yhteen rikostyyppiin erikoistumista ei huomattu

Tajja Stoat

Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuutta on nyt tutkittu rikostutkinnallisen lähestymistavan avulla. Eri rikostyypeille löydettiin niille ominaisia piirteitä suhteessa rikosten uusimiseen. Rikoksenuusijat syyllistyivät useisiin erityyppisiin rikoksiin.

20 Uusi tahallisuus?

Jussi Matikkala

Tahallisuus usein muotoaa rangaistavan menettelyn aluetta, joten rikosoikeudellisten syyksilukemiskysymysten parissa toimivien on tiedettävä, mitä tahallisuus on. Tahallisuus on toki myös arkielämän käsite, mutta sen rikosoikeudellinen sisältö ei palaudu täysin arkikieliseen käyttöön.

22 Yhteyssyyttäjillä riittää työtä Virossa ja Venäjällä

Riikka Kostiainen

Yhteyssyyttäjien tehtävänä on mm. luoda yhteistyösuhteita asemaansa oikeusviranomaisiin ja koordinoita oikeusapupyynnöitä. **Tuuli Eerolainen** Tallinnassa ja **Eija Velitski** Pietarissa hoitavat sekä yksittäisiä rikosasioita että järjestävät koulutusseminaareja.

24 Göteborgissa rakennetaan turvallisuutta monipuolisesti

Riikka Kostiainen

Göteborgin rikosentorjuntaohjelma on nimeltään Tryggare och Mänskligare Göteborg – turvallisempi ja inhimillisempi Göteborg. Kumpaankin puoleen panostetaan; rikoksia ei torjuta ryppyotsaisesti vaan tavoite voi olla kätkeytyä hyvinkin yllättävään yhteyteen, esimerkiksi nuorten katukoripallokenttään tai kulttuuriyöhön. Ideana on luoda uusia kohtaamispaikkoja.

26 Pedofiilirinki saatanaa

Heikki Sariola

Julkisessa keskustelussa pedofilia-termiä käytetään juridisen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -termin sijasta usein silloinkin kun hyväksikäyttötapaussessa ei ole kysymys pedofiiliasta. Rikoslaisissa lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset on määritelty tekojen kautta, ei tekijän taipumuksen kautta. Pedofilia taas on psykiatrinen termi, joka kuvaa henkilön psyykkistä ominaisuutta, ei tekoa.

28 KRIMINOLOGIA

30 AJASSA

35 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa
puh. 010 366 5281

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Lehden yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Pekka Koskinen (pj.)
Helsingin yliopisto

Tarja Pösö (varapj.)
Tampereen yliopisto

Aarno Arvela
Helsinki

Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto

Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma

Martti Kunnasvuori
Sisäasiainministeriö

Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Ulla Mohell
Oikeusministeriö

Sirkka Perttu
Kuntaliitto

Göran Sannholm
Hangon kaupunki

Hannu Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Jussi Nukari / Lehtikuva

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irttonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Uusimaa Oy, Porvoo

5. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat
kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Uhanalainen oikeudenhoito

Savon Sanomat kirjoitti 6.5.2005 käräjäoikeuksien laamaneille tekemänsä kyselyn perusteella, että kahdessa käräjäoikeudessa kolmesta on havaittu oikeusjuttuihin liittyviä uhkailutilanteita puolentoista viime vuoden aikana. Suurin osa uhkauksista kohdistui todistajiin, mutta myös muun muassa asianomistajia, tuomareita ja syyttäjiä uhkailtiin. Moni tuomari totesi käsityksensä, että valtaosa uhkailuista jää pimentoon. Istunnon ulkopuolisista tapahtumista ei usein tule tietoa viranomaisille.

Helsingin Sanomissa selostettiin 13.11.2005 Poliisiammattikorkeakoulussa tehtyä oppilastyötä, joka koski todistajien uhkailua ja painostusta. Siinä todettiin rikosilmoitusaineiston perusteella, että todistajia uhkaillaan ja painostetaan sekä rikosjutun kuluessa että sen jälkeen. Arvioitiin, että todistajien uhkailu yleistyy jatkuvasti ja että suurin osa uhkailuista jää piiloon.

Kummankin selvityksen tulokset ovat samansuuntaisia kuin vuonna 1999 tuomareille ja syyttäjille tekemässämme kyselytutkimuksessa, jota selostetaan tässä numerossa. Tämä tutkimus noudatti yleisen ns. rikosuhritutkimuksen lähestymistapaa, jossa kysyttiin vastaajan omia uhrikokemuksia. Vastaajat kertoivat uhkailua ja väkivaltaakin jonkin verran esiintyvän. Merkilläpantavaa oli myös, että ongelmatilanteista ei juuri koskaan tehty rikosilmoitusta.

Ei ole uutta tai yllättävää, että oikeudenhoitoon yritetään vaikuttaa tavoilla, jotka voidaan nähdä epäeettisinä, epäasiallisina tai laittomina. Ilmeisin tällainen toimintatapa on väkivalta ja sillä uhkaaminen, joka on tarkoitettu häiritsemään tai halvaannuttamaan lainkäyttöä tai muuttamaan meneillään olevan prosessin tulosta - tai jolla kostetaan jo toteutettu virkatoimi. Myös muita menetelmiä voidaan käyttää samassa tarkoituksessa, esimerkiksi painostusta, kiristystä ja lahjontaa.

Uutta on se, että näistä ongelmista hankitaan systemaattista tietoa. Suomessa on vasta suhteellisen hiljattain alkanut esiintyä tietoja poliiseihin, syyttäjiin ja tuomareihin kohdistuneesta laittomasta vaikuttamisesta. Ongelmia ei ole aina haluttu tuoda julkisuuteen. Esimerkiksi poliisiin kohdistuneita uhkia on selvitetty sekä 1990-luvun alussa että aivan hiljattain, mutta tietoja ei ole julkaistu. Perusteluna on voinut olla huoli siitä, että oikeudenhoitoon kohdistuvan painostuksen ja kostotoimien käsittely julkisuudessa voi tarjota virikkeitä ja toimintamalleja muille. Tiedon pimittäminen ei kuitenkaan ole hyväksyttävää. Jos ongelma on todellinen, tehdään se salaamalla karhunpalvelus uhreille. Ongelmatilanteita koskevan tiedon julki tuleminen pakottaa toimenpiteisiin. Lisäksi ongelmien olemassaolon myöntäminen tekee mahdolliseksi löytää suojaus-, torjunta- ja ratkaisukeinoja. Onnistuneita ratkaisuja voidaan myös opettaa muille, joita sama riski koskee.

Suomessa syyttäjät ja tuomarit ovat voineet pitkään nauttia suhteellisen turvallisen ja kunnioitetun asemasta. Siksi heillä ja heidän työpaikoillaan ei ole kovin hyviä valmiuksia toimia tällaisten ongelmien ilmaantuessa. Koska ongelma on tyypillisesti piilossa, voi myös olla käytännössä mahdotonta käsitellä sitä työpaikan turvallisuus- ja ilmapiiriongelmana. Sillä on nimittäin selvästi taipumus jäädä yksittäisen uhrin henkilökohtaiseksi ongelmaksi, joka halutaankin kätkeä.

Rikosprosessin kestoon kilpistyy moni asia

Rikosasianajaja Riitta Leppiniemi pitää rikosprosessin suurimpana ongelmana sen pitkää kestoa. Haittoja siitä koituu niin rikoksen uhrille kuin siitä epäillyllekin. Lisäksi hänen mielestään oikeusprosessia pitäisi saada painotettua enemmän käräjäoikeuteen.

Riitta Leppiniemi on hoitanut rikosjuttuja 16 vuotta asianajotoimistossa. Hän on myös Suomen Asianajajaliiton varapuheenjohtaja ja on osallistunut moniin oikeusministeriönkin työryhmiin. Leppiniemi hoitaa kaikenlaisia rikosjuttuja sekä asianomistajan että epäillyn avustajana. Lisäksi hän on erikoistunut perhe- ja perintöoikeuteen. Suuntautumisensa hän on valinnut tietoisesti ennen kaikkea siksi, että haluaa olla oikeudenkäyntiasianajaja.

– Minulla ei ole sellaista periaatetta, etten kategorisesti hoitaisi esimerkiksi seksuaalirikoksia tai puolisoon kohdistettuja väkivallantekoja. Uran alkuaikoina olen ker-
ran kieltäytynyt ottamasta

yhden erittäin raa’an raiskausjutun sillä perusteella, etten uskonut pystyväni hoitamaan sitä päämiehen puolesta parhaan kykyni mukaan. Jos oma elämäntilanne vaikuttaisi jutun hoitamiseen, esimerkiksi itsellä olisi sen ikäinen lapsi kuin on ollut raa’an teon kohteena, asianajaja ei saa ottaakaan juttua. Joskus tietysti joutuu kieltäytymään, koska sattuu esteellisyyksiä, hän kertoo.

– Usein tulee esille tämä kysymys, että puolustatko sinä kaikkea. Kysymyshän ei ole siitä. En minä päämiestäni puolustaessa hyväksy tekoa, jonka hän on mahdollisesti tehnyt. Jos päämies kiistää teon, rikosasianajajan tehtävä on pyrkiä saamaan syyte hylätyksi. Joka tapauk-

sessä kiisti tai myönsi hänen, pitää katsoa, että päämiestä ei tuomita enemmän kuin hän on tehnyt eikä ankarampaan rangaistukseen kuin normaali oikeuskäytäntö edellyttää.

Yksi asianajajien hartaista toiveista on päästä juttuun heti alussa mukaan. Leppiniemi nostaa esille seksuaalirikokset. Nykyään on säännökset siitä, millä tavalla lapsen puhuttaminen pitää tehdä ja miten epäillylle tulee mahdollistaa kysymysten esittäminen asianomistajalle ja mahdollisille todistajille, jotka myös usein ovat lapsia. Kun epäilty sitten hankkii avustajan ja tämä huomaa, ettei kaikkea olennaista ole kysytty, lasta voidaan joutua kuulemaan uudestaan. Sa-

moin lisätutkintaa voidaan joutua tekemään talousrikoksissa, jos avustaja tulee mukaan vasta esitutkinnan valmistuttua. Leppiniemen mielestä olisi kaikkien etu, että asianajaja tulisi mukaan aikaisessa vaiheessa. Poliisin pitäisikin sanoa useammin asianomistajalle, olkoon hän asianomistaja tai epäilty, että nyt on aika hankkia avustaja.

Leppiniemi kertoo, että asianajajan työ on muuttunut valtavasti 16 vuodessa alioikeusuudistuksen ja suullisen, keskitetyn prosessin myötä. Kun hän aloitti, juttuja lykättiin kerta toisensa jälkeen ja kirjoitettiin runsaasti kirjelmiä. Suppeissa jutuissa nykyään kaikki on suullista prosessia. Esimerkiksi tavallisessa pahoinpitelyjutussa, jossa

Asianajaja Riitta Leppiniemi on huolissaan siitä, että ihmiset tuntevat rikosprosessin ja erityisesti asianomistajan aseman huonosti.

on syytetty ja asianomistaja ja yksi tai kaksi todistajaa, nykyinen järjestelmä on hänestä aivan loistava. Kaikki henkilöt saadaan kuultua saman tien, eikä kuten aikaisemmin viikkojen välein, jolloin pahimmassa tapauksessa tuomari tai ainakin lautamiehet vaihtuivat kesken prosessin.

– Ongelmaksi on puolestaan on tullut, varsinkin pääkaupunkiseudulla, juttujen peruuntuminen ja se että suullinen prosessi puhdasoppisena on hankala laajoissa ja vaikeissa jutuissa. Onneksi nykyään isoa juttukokonaisuutta voidaan pilkkoa ja loppulausuntoja tai kommentteja todistajan kertomasta voidaan antaa päivän tai jonkin asiakokonaisuuden päätteeksi, hän kiittelee.

PITKÄ KOKONAISAIKA ONGELMA

Riitta Leppiniemi pitää rikosprosessin pahimpana ongelmana sen kestoa. Esimerkik-

si asianomistajalle on suuri merkitys sillä, milloin tekijä joutuu vastuuseen ja milloin hän itse saa korvauksen. Pitkä kokonaisaika on ongelmallinen kaikissa jutuissa, mutta erityisen hankala se on seksuaalirikoksissa. Jos asianomistaja on päättänyt rikosilmoituksen tehdä, oikeudenkäynnillä on hänen eheytymiselleen suuri merkitys. Jokainen asian käsittelyvaihe myös repii haavaa auki. Kesto korostuu myös talousrikoksissa, joissa tutkinnat saattavat kestää vuosia ja syyteharkintakin pitkän aikaa, ja koko ajan epäilty joutuu elämään epätietoisuudessa jatkosta. Lisäksi kesto on hankala, jos juttu saa julkisuuden kiinnostuksen.

– Kun kuitenkin tiedetään, missä ajassa jokin asia saadaan tehtyä, pitäisi ehkä olla aikaraja, mihin mennessä jutun pitäisi tulla käsiteltyksi – poikkeukselliset jutut tietysti erikseen. Kestoon tietysti liittyy monenlaisia asioita, mutta

voisi kuvitella, että käsittely olisi nopeampaa, jos virkoja olisi enemmän. Varmasti yksi ongelmakohta onkin raha ja oikeudenhoidon resurssit.

Erityisesti nuorille pitkä käsittelyaika on ongelmallinen. Nykyään on tosin säännökset, että nuoren juttu pitäisi ottaa käräjäoikeudessa tietyssä ajassa esille, mutta esitutkinta- tai syyteharkintavaiheessa ei ole aikarajaa. Leppiniemi toivoo, että nuorten kohdalla ei siirryttäisi suunniteltuun kirjalliseen prosessiin.

– Sillä on suuri merkitys, että nuoren lainvastaiseen toimintaan puututaan nopeasti ja että hän on itse oikeudessa ja että tuomio annetaan heti eikä kansliassa. On tärkeää, että puheenjohtaja kertoo rangaistuksen tai jos ensikertalaista ei rangaista, mitä sitten jatkossa tapahtuu. Pienimuotoisen puhutellun pitäminen on mielestäni nuorille tarpeen, ja yleensä näin tietysti toimitaankin.

KÄRÄJÄOIKEUDEN KOKOONPANON VAH- VISTAMINEN USEAMMIN

Toinen tärkeä asia Leppiniemen mielestä on, että rikosprosessin pitäisi painottua käsittelyyn käräjäoikeudessa. Siellä pitäisi olla vahvennettuja kokoonpanoja useammin. Käräjäoikeudessa on tosin lautamiehiä, mutta lähtökohtaisesti vakavassakin rikosjutussa on usein vain yksi käräjätuomari. Hovioikeudessa juttua käsittelee kolme ja korkeimmassa jo useampi oikeusoppinut. Hän uskoo, että jutuista valitettaisiin vähemmän, jos käsittely olisi perinpohjaista.

– Hovioikeuteen meno lisää aina prosessin pituutta. Asianajajaliitto on vastustanut seulontaa ja hovioikeuteen valittamismahdollisuuden rajoittamista, ja olen samaa mieltä. Jutun pitäisi kuitenkin jalostua – ei ole mieltä käsitellä sitä täysin samassa laajuudessa ja samoilla väitteillä kuin käräjäoikeudessa. Toisaalta tietysti jos näyttöä pitää arvioida, ei sitä muuten voi tehdä kuin kuulemalla ihmisiä uudelleen, Leppiniemi pohtii.

Kolmanneksi ongelmaksi hän nostaa suosikkipuheenaiheensa, tiedonpuutteen. Suomessa on Euroopan parhaiten järjestetty asianomistajan asema, mutta ihmiset eivät tiedä sitä. Oikeusministeriö on tietenkin julkaissut oppaita rikoksen uhreille, mutta jo peruskoulussa pitäisi opettaa enemmän oikeudellisia perusasioita.

– Monesti asianomistaja kokee epätasapainoa ja tuntee, että järjestelmä suojaa syytettyä eikä häntä. Usein se johtuu siitä, että vakavia rikoksia käsitellään niin, ettei asianomistajalla ole avustajaa, kun taas vastaajal-

Asianosaisten pitää kokea, että heidän asiansa käsitellään asianmukaisesti ja tarpeeksi laajasti ja että heitä kuunnellaan, Riitta Leppiniemi sanoo.

→ la yleensä on. Ihmiset eivät tiedä, että lähtökohtaisesti asianomistajan oikeudenkäyntikulut maksaa aina joku muu: heillä voi olla oikeusturvavakuutus, tai jos he ovat vähävaraisia tai keskituloisia, he saavat oikeusavun ainakin osittaisena, ja jos vastaaja tuomitaan, tämä maksaa oikeudenkäyntikulut. Lisäksi Valtiokonttori maksaa korvauksia kivusta ja särystä, pysyvistä viasta ja haitasta sekä kärsimyksestä ja korvaa kohtuulliset oikeudenkäyntikulut.

Lisäksi hänestä on tärkeää kiinnittää prosessissa huomiota ihmisen kohteluun. Rikoksesta syytettyäkin pitää kohdella asianmukaisesti. Asianosaisten pitää kokea, että heidän asiansa käsitellään asianmukaisesti ja tarpeeksi laajasti ja että heitä kuunnellaan. Silloin he paljon helpommin hyväksyvät heille epäedullisenkin ratkaisun ja ovat siitä valittamatta.

VANKILA EI SAA OLLA SÄILYTYSPIAIKKA

Leppiniemen mukaan asianajajien mielipiteistä tulee kriminaalipoliittiseen keskusteluun lisäarvoa siitä, että he ovat päivittäin tekemisissä joko väitetyn rikoksenteikijän tai uhrin kanssa. Tietenkin päämiesten mielipiteet rangaistusten tasosta riippuvat hyvinkin paljon heidän omasta asemastaan. Asianomistaja on oikeutettu siihen, että tekijä saa rangaistuksen, mutta kovemmilla rangaistuksilla ei rikollisuutta poisteta.

– Harvan asiakkaani vankila on parantanut, tosin moni heistä on sen jälkeen pystynyt elämään yhteiskunnassa sen sääntöjen mukaisesti. Erityisesti nuorille ehdottoman vankeusrangaistuksen pitäisi olla viimeinen keino. Meillä onkin nuorisorangaistus ja ehdottoman sijasta vielä yhdyskuntapalvelumahdollisuus. Paljon enemmän kuin nykyään pitäisi panostaa ihmisen hoitamiseen; vankila ei saisi olla pelkkä säilytyspaikka. Vankilassaoloaikana pitäisi järjestyä työpaikka, asunto ja päihdehoito. Uusi vankeuslaki tietysti tuokin korjaavaa toimintaa vankilaan, jos vain annetaan resurssit tehdä niin, hän painottaa.

BODOMIN MEDIA-MYLLERRYKSESSÄ

Riitta Leppiniemi on tullut käytännössä kaikille medias- ta tutuksi sen jälkeen kun hän ryhtyi puolustamaan Bodominjärvellä 1960 tapahtuneesta kolmoismurhasta syytettyä **Nils Gustafssonia**. Oikeushan totesi tämän siten syyttömäksi. Median kiinnostus Bodom-oikeudenkäyntiin ei sinänsä yllättänyt, mutta se yllätti, että juttua seurattiin herkeämättä joka päivä koko käsittelyn ajan. Myös kansalaisten suuri kiinnostus yllätti. Hän on saanut satoja viestejä kaikilla mahdollisilla tavoilla.

Leppiniemi arvioi, että kansalaisille tulee tämäntyyppisten juttujen seuraamisessa ongelmaksi, että julkisuus

on melko yksipuolista.

– En sano, etteikö media saisi ja etteikö sen pitäisikin kertoa, mitä viranomaiset sanovat, mutta toisen puolen kertominen ei aina tule esille. Yksi syy on, että asianajaja voi kommentoida juttua vain siinä laajuudessa kuin päämies sen sallii. Lisäksi materiaali on salaista valmisteluistuntoon saakka ja puolustuksella oleva materiaali on vähäistä esitutinnan aikana. Kansalaisilla on myös suuri luottamus poliisiin, ja kun se kertoo epäilystä, ihmiset eivät miellä, mikä se syytä epäillä -kynnys on verrattuna muihin kriteereihin. Pitkään julkisuudessa olevissa, hankalissa jutuissa, tasapaino ei ehkä toteudu.

Hän uskoo kuitenkin, että Bodom-juttu on lisännyt kansalaisten tietämystä oikeusprosessista. Ainakin vaiheiden erot ovat luultavasti tulleet uutisoinnissa selkeästi esille: se että poliisi tutkii ja lähettää esitutkimateriaalin syyttäjälle, joka sitten tekee syyteharkinnan ja että käräjäoikeus ottaa näytön vastaan ja ratkaisee sen, onko syyllinen vai syytön.

– Prosessi itse oikeudenkäynnissä meni pääsääntöisesti normaalista. Joitain asioita ehkä sanottiin sen takia, että juttu oli niin paljon mediassa. Esimerkiksi en minä yleensä aloita rikosjutuissa asiaesittelyä muistuttamalla, että syyttäjällä on näyttövelvollisuus. Silloin kuitenkin jotkut toimittajat kyselivät minulta, millä päämieheni

osoittaa itsensä syyttömäksi. Oikeuskäsittely oli hyvin perinpohjainen, kuultiin laaja näyttö ja mahdollisimman paljon aikalaisnäyttöä. Lisäksi siinä tuli varsin perinpohjainen ja hyvin perusteltu tuomio.

Leppiniemen mielestä Bodom osoitti ainakin sen, että teknisten apuvälineiden vaikutusta pitäisi miettiä ja keskustella myös kuulusteluvideointien julkisuudesta tai nauhoittamisen aikaan saamista julkisuudesta.

– Esimerkiksi kun päämieheni kaikki kuulustelut tutkintavankeusaikana oli videoitu ja kun sitten videolla sanottu oli sanasta sanaan kirjoitettu pöytäkirjaan, myös videot olivat julkisia. Ne laitettiin nettiin, ja kuvaa esitettiin jo saman tien televisiuutisissa. Lisäksi media sai nauhoittaa oikeudenkäynnin suorana, jolloin todistajien ja päämieheni kertomisia esitettiin hyvin nopeasti televisiuutisissa ja varmaan myös radiossa. Sinänsähän oikeudenkäynnit ovat julkisia ja esimerkiksi todistajanauhoja voi tilata, mutta silloin ne eivät mene suorana. ■

Erot poliisien, syyttäjien ja tuomareiden kokemassa epäasiallisessa vaikuttamisessa ovat suuret. Oikeuden tapahtumiselle on merkitystä sillä, tapahtuuko vaikuttamisyritys ennen päätöksentekoa vai koston tai turhautumisenä sen jälkeen.

■ MIKA JUNNINEN

Oikeusviranomaisia uhkaillaan ja painostetaan

Suomalaisiin oikeusviranomaisiin kohdistunutta epäasiallista vaikuttamista on selvitetty kahdessa tutkimuksessa: vuonna 1999 kysyttiin koko maan syyttäjiltä ja tuomareilta ja vuonna 2005 Helsingin rikospoliisin virkamiehiltä yrityksistä vaikuttaa heidän työhönsä lainvastaisilla tavoilla.

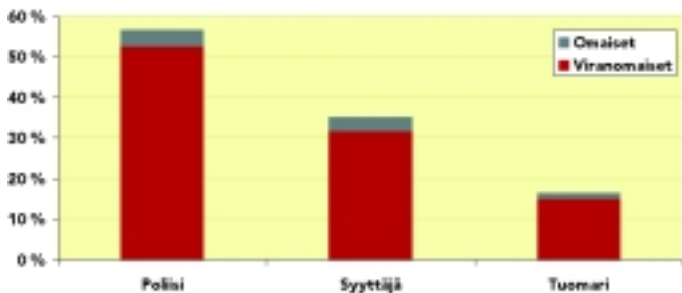
Syyttäjille ja tuomareille tehty kysely oli koko Suomen (lukuun ottamatta Ahvenanmaata) kattava kokonaisotos, jossa syyttäjien vastausprosentti oli 78,4 ja tuomareiden 74,2. Vastausprosentteja alensivat Helsingin ja Turun syyttäjien ja tuomareiden heikot vastausprosentit; vain noin puolet vasta-

si kyselyyn. Syyttäjä- ja tuomarikyselyä täydentämään teemahaastateltiin kahdeksaa syyttäjää ja neljää tuomaria pääkaupunkiseudulla. Teemahaastattelussa keskusteltiin epäasiallisen vaikuttamisen kohteiksi joutuneiden uhrikemuksista ja järjestäytyneen rikollisuuden osuudesta tapuksiin.

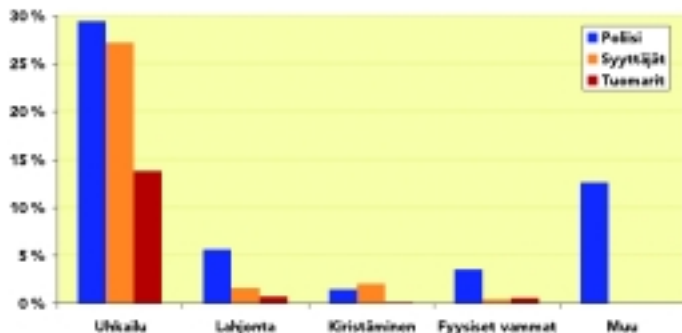
Helsingin rikospoliisille tehty kysely oli kokonaisotos, jonka vastausprosentti oli 65,3. Sitä voidaan pitää tyydyttävänä. Niissä ei tullut esiin tutkimuksen ennakkotaapaamisissa kerrottuja vakavia vaikuttamisyrittäjiä, jotka olivat kohdistuneet yksittäisiin poliiseihin ja heidän koiteihinsa.

Tiedon keruun ongelmiin Helsingissä niin poliisi-, syyttäjä- kuin tuomarikyselyissä voi vaikuttaa kyselyjen suuri määrä ja toistuvuus: vastaajat ovat turhautuneita täyttämään virkatehtäviinsä kuulumattomia kyselykaavakeita. Toinen syy tähän voi olla se, että kysytyt ongelmat ovat yleisempiä ja vakavam-

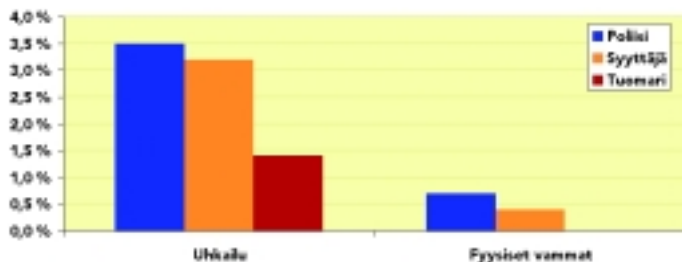
Kuvio 1. Poliisiin, syyttäjiin ja tuomareihin sekä heidän omaisiinsa kohdistuneet vaikuttamisyrietykset.

Kuvio 2. Poliisien, syyttäjien ja tuomareiden kokema epäasiallinen vaikuttaminen.

Kuvio 3. Poliisien, syyttäjien ja tuomareiden omaisiin kohdistunut epäasiallinen vaikuttaminen kokonaisuudessaan.

→ pia kuin muualla Suomessa, mutta niistä vaikenemalla vältetään asioiden kiusallinen esiinnostaminen työyhteisössä ja julkisessa keskustelussa.

EPÄASIALLISTA VAIKUTTAMISYRITYKSIÄ YLLÄTÄVÄN PALJON

Epäasiallisilla vaikuttamisyrietyksillä tarkoitettiin uhkauksia, väkivaltaa, lahjontaa, kiristämistä ja painostusta, joka on saattanut kohdistua virkamieheen itseensä tai tämän läheisiin tai omaisuuteen. Ku-

viossa 1 on esitetty poliisien, syyttäjien ja tuomareiden ja heidän perheidensä kokemat epäasialliset vaikuttamisyrietykset kyselyjä edeltäneiden viiden vuoden aikana. Poliisitiedot perustuvat Helsingin rikospoliisissa elokuussa 2005 tehtyyn kyselyyn. Syyttäjien ja tuomareiden tiedot koottiin syksyllä 1999.

Epäasiallisten vaikuttamisyrietyksien suuri määrä oikeusviranomaisten työhön heidän itsensä ja perheiden kautta oli yllätys. Poliiseista yli puolet,

syyttäjistä lähes joka kolmas ja tuomareistakin noin joka kuudes oli kokenut jonkinlaista työhönsä liittyvää epäasiallista vaikuttamista kyselyssä selvitettyjen viiden vuoden aikana. Suurin osa epäasiallisesta vaikuttamisesta kohdistuu viranomaisiin itseensä ja vain murto-osa heidän omaisiinsa.

Erilaiset epäasiallisen vaikuttamisen yritykset tapahtuvat oikeusprosessin etenemisen mukaisessa järjestyksessä. Poliisi kokee uhkia kiinniottilanteissa ja kuulusteluissa, mutta vain todella harvoin esitutkinnan jälkeen. Syyttäjät uhkaillaan ja painostetaan pääasiassa syyteharkinnan kuluessa. Tuomareihin koetetaan vaikuttaa lähinnä oikeusprosessin aikana. Vain harvat ammattirikolliset kantavat kauraa yli esitutkinnan, syyteharkinnan ja tuomionsa. Pienten kaupunkien taparikkoliset usein jopa tervehtivät selvänä ollessaan poliisia, syyttäjiä ja tuomareita, eivätkä pidä tarpeellisena muistella menneitä, kun rikokset on sovitettu.

Kyselyillä tuskin saatiin asian koko laajuutta selville. Epäasiallisen vaikuttamisen piiloon jäämistä puoltaa muistivirheiden lisäksi ainakin kaksi teemahaastattelussa kerrottua asiaa. Ensiksikin haastateltavat arvelivat, että vuosien virkauran myötä kynnyksensä reagoita tai raportoida epäasiallisesta vaikuttamisesta nousee, kun suunsoittoon tottuu. Toiseksi kävi ilmi, että epäasiallisen vaikuttamisen kohteeksi joutuminen voidaan kokea epäonnistumiseksi työtehtävissä. Niinpä työntekijä voi vaieta asiasta visusti häpeän ja itsesyytösten vuoksi tai välttääkseen epäonnistujan leiman. Eräät vastaajat arvelivat toisaalta, että virkamies saattaa ammattinsa vuoksi ai-

kaa myöten herkistyä näkemään epäasiallisen vaikuttamisen yrityksiä sielläkin, missä niitä ei ole.

Työnantajalle epäasiallisen vaikuttamisyrietyksien yleisyyden pitäisi olla huolenaihe. Ongelmien yleisyydestä ja vakavuudesta ei ole riittävästi tietoa. Suuri osa epäasiallisista vaikuttamisyrietyksistä pidetään omana tietona, loput hoidetaan työpaikoilla kahvipöydissä tai esimiesten kanssa keskustelemalla. Viranomaisten keskushallintojen tietoon tulee vain muutamia rärkeimpiä yksittäistapauksia. Kun ongelman yleisyydestä ei ole ollut tietoa, niiden hoitamiseen tai käsittelemiseen organisaation sisällä ei ole varauduttu. Työntekijä jää yleensä yksin ongelmansa kanssa. Vain kaikkein vaarallisimmissa tilanteissa on poliisilta pyydetty apua suojelun järjestämiseksi ja kodin turvaamiseksi. Monesti tapaukset ovat olleet niin lieviä, ettei rikosilmoitusta tai muutakaan ilmoitusta ole pidetty tarpeellisena.

UHKAILU YLEISIN EPÄASIALLISTUUDEN MUOTO

Kuviossa 2 on esitetty tuomareihin, syyttäjiin ja poliiseihin kohdistuvan epäasiallisen vaikuttamisen eri muotojen yleisyys

Uhkaukset ovat yleisin epäasiallisen vaikuttamisen muoto kaikilla tutkituilla viranomaistahoilla. Poliiseista joka kolmatta oli uhkailtu viiden viime vuoden aikana. Syyttäjistä joka neljäs ja tuomareista joka seitsemäs oli saanut uhkauksia tutkittujen viiden vuoden aikana. Uhkailut ovat usein pikaistuksissa huudettuja sanallisia solvauksia, mutta myös erilaisia puhelinsoittoja, kirjeitä ja kortteja hautaristeineen oli vastaanotettu.

Vaikka epäasiallista vaikuttamista oikeusviranomaisten työhön on paljon, sen kohteeksi joutuneet henkilöt ovat usein yksin ongelmiansa kanssa.

Syyttäjä- ja tuomarikyselyssä uhkaukseksi oli ymmärretty myös esimerkiksi tyhjen alkoholipullojen jättäminen lukitun auton takapenkille. Myös tuomareiden ja syyttäjien autoja, asuntoja ja omaisia oli valokuvattu. Poliiseja oli uhattu mm. tappamisella, väkivallalla ja pommeilla sekä perheiden vahingoittamisella.

Lahjontayritysten kohteeksi olivat eniten joutuneet poliisit (5,6 %), kun syyttäjistä lahjontayrityksiä kertoi alle kaksi prosenttia ja tuomareista alle prosentti (0,7 %). Poliisit olivat saaneet lahjontayrityksiä kuulusteluissa ja kiinniottotilanteissa, syyttäjät ja tuomarit taas oikeusprosessin aikana. Oikeusviranomaisten kiristäminen on tutkimusten mukaan erittäin harvinaista, sillä reilu prosentti poliiseista ja kaksi prosenttia syyttäjistä kertoi joutuneensa kiristuksen kohteeksi.

Fyysinen väkivalta oli erittäin harvinaista syyttäjillä ja tuomareilla, mutta noin 3,5 prosenttia poliiseista kertoi kokeneensa väkivaltaa työssään viiden viime vuoden aikana. Poliisilla kriisitilanteet ovat konkreettisia ja fyysisetkin tilanteet saattavat ikään kuin kuulua asiaan, kun rikoksesta epäiltyä otetaan kiinni tai väkivaltaista tilannetta mennään rauhoittamaan. Todennäköistä toki on, että rikospoliisit kokevat vähemmän väkivaltaa työssään kuin tilanteiden rauhoittelusta ja järjestyksen pidosta huolehtivat järjestyspoliisit.

Muuta epäasiallista vaikut-

tamista ei kysytty erikseen tuomareiden ja syyttäjien tutkimuksessa, vaan tätä asiaa koskeva kysymys lisättiin vasta poliisitutkimukseen. Poliisitutkimuksen vastauksissa muu epäasiallinen vaikuttaminen oli lähinnä puhelinsoittoja ja muita yhteydenottoja, joilla koetettiin painostaa lopettamaan talousrikoksen tutkinta. Soittajat ilmoittivat tuntevansa jonkun ”ison” tahon, joka voisi aiheuttaa ongelmia, mikäli asian ei anneta olla. Samanlaisia tapauksia kerrottiin myös syyttäjä- ja tuomarikyselyssä, jossa ne on tulkittu uhkauksiksi. Toinen yleinen muun epäasiallinen vaikuttamisen muoto poliiseilla olivat kanTELUT ja aiheettomat rikosilmoitukset.

VIRANOMAISTEN OMAISIIN VAIKUTTAMISTA VÄHÄN

Painostus tai kosto voi tapahtua myös epäsuorasti niin, että se kohdistuu virkamiehen läheisiin tai omaisuuteen. Poliisien, syyttäjien ja tuomareiden perheenjäseniin ja lähiomaisiin kohdistui epäasiallista vaikuttamista suhteellisen vähän (Kuvio 3). Noin neljä prosenttia rikospoliiseista ja syyttäjistä ja puolitoista prosenttia tuomareista kertoi, että heidän omaisiaan oli tutkitulla viisivuotiskaudella joutunut epäasiallisen vaikuttamisen kohteeksi. Myös omaisiin kohdistuvat vaikuttamisyrittäykset tapahtuvat silloin, kun asiaa käsitellään kyseisessä viranomais-

sa ja sen käsittelyyn yritetään vaikuttaa.

Noin 3,5 prosenttia poliiseista ja reilut kolme prosenttia syyttäjistä ilmoitti yhden tai useamman omaisensa saaneen uhkauksia vastaajan ammatin vuoksi tutkitulla ajanjaksolla. Tuomareista puolitoista prosenttia kertoi että heidän omaisiaan oli uhkailtu. Lahjonta- ja kiristysyritysten tai muun epäasiallisen vaikuttamisen kohteeksi oikeusviranomaisten omaiset eivät olleet joutuneet. Alle prosentti viranomaisista mainitsi omaisilleen aiheutetun fyysistä vammoja.

VAIKUTTAMISYRITYKSET JÄÄNEET TULOKSETTOMIKSI

Kokonaisuutena arvioiden oikeusviranomaisiin kohdistuu huomattava määrä epäasiallista vaikuttamista. Prosenttiset erot poliisien, syyttäjien ja tuomareiden kokemassa epäasiallisessa vaikuttamisessa ovat myös melko suuret. Erot voivat kertoa osaksi eri ammattiryhmien välisestä ilmoitusherkkyydestä, osaksi epäasiallisen vaikuttamisen todellisista eroista. Voi olla, että johtuen oikeusprosessin luonteesta viimeksi asian kanssa työskentelevät saavat osakseen vähemmän spontaaneja tunneilmaisuja kuin tekijän itse teosta nappaava viranomainen. Toisaalta syyttämispäätös ja oikeudessa annettu tuomio lisäsivät spontaaneja tunnereaktioita syytetyissä ja tuomituissa. Oikeuden toteutumiselle on merkitystä sillä,

tapahtuuko vaikuttamisyrittäminen ennen päätöksentekoa vai koston tai turhautumisen ilmauksena sen jälkeen. Ennen esitutinnan valmistumista, syytettä tai tuomiota asiaan voidaan vielä yrittää vaikuttaa konkreettisemmin kuin asian ollessa jo paperilla ja useiden viranomaisten tiedossa.

Tutkimusaineistosta kävi hyvin ilmi myös se, että epäasiallisen vaikuttamisen kohteeksi joutuneet henkilöt ovat usein yksin ongelmiansa kanssa. Yksikään kyselyyn vastanneista tai teemahaastatteluun osallistuneista henkilöistä ei ollut jättänyt rikosta tutkimatta, syyttämättä tai tuomitsematta epäasiallisen vaikuttamisen vuoksi. Päinvastoin vastauksissa korostui se, että epäasiallisen vaikuttamisen uhriksi jouduttuaan viranomaiset olivat entistä vakuutuneempia siitä, että juttu täytyi tutkia perin pohjin ja saattaa rikoksen tehneet henkilöt vastuuseen teoistaan. ■

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija HEUNI:ssa.

Lähde: Aromaa, Kauko & Junninen, Mika (2005). *Irregular influences in the work of Finnish and Lithuanian judges and prosecutors*. Helsinki: HEUNI (painossa).

Junninen, Mika: *Helsingin rikospoliisiin kohdistunut epäasiallinen vaikuttaminen vuosina 2000–2005* (painossa).

Kymmenen kysymystä yhdyskuntaseuraamuksista

1. MITÄ NIILLÄ TARKOITETAAN?

Kriminaalihuoltolaitoksen määritelmä kuuluu: ”Yhdyskuntaseuraamukset ovat ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta, nuorisorangaistus, ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta ja yhdyskuntapalvelu. Nämä seuraamukset toimeenpannaan normaalin arkielämän piirissä ja toimeenpanossa on mukana viranomaisen lisäksi tavallisia kansalaisia palvelupaikkojen yhdyshenkilöinä ja yksityisvalvojina”. Vastaavasti yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano on ”vapaudessa tapahtuvaa rangaistusten täytäntöönpanoa, jossa käytetään hyväksi uusintarikollisuutta vähentäviä työmenetelmiä ja yhteistyöverkostoja”. (www.kriminaali-huolto.fi) Muista rangaistuksista yhdyskuntaseuraamukset erottaa yhteisöllisyyden painotus.

2. MITÄ NIILLÄ TAVOITELLAAN?

Yhdyskuntaseuraamusten tavoitemäärittämissä painottuu uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Ns. erityisestäältä kannalta niiden voidaankin toivoa mm.:

- vaikuttavan yksilön arvoihin, asenteisiin ja valintoihin ja siten rikosten uusimiseen
- vahvistavan tuomitun sosiaalista toimintakykyä ja kiinnittymistä normaaliin elämään
- estävän uusimista myös seuraamuksiin liittyvien kontrollielementtien avulla.

Toisaalta rangaistusjärjestelmään liittyy myös yleisestävyyden tavoitteita sekä

ns. sovitussuhteeseen kytkeytyviä oikeudenmukaisuusnäkökohtia. Voimme joutua kysymään myös missä määrin ne vaikuttavat muidenkin kuin rangaistukseen tuomitun käyttäytymiseen ja lisäävät seuraamusjärjestelmän uskottavuutta ja luottamusta oikeusjärjestykseen.

Näiden ”perustavoitteiden” ohella seuraamusjärjestelmään voidaan liittää myös laajempia odotuksia ja toivoa niiden – edistävän myös uhrin asemaa aineellisesti tai symbolisesti – vahvistavan yhteisön sosiaalisia rakenteita ja sisäistä koheesiota – säästävän – suhteessa vaihtoehtoihin – kontrollikustannuksia käytettäväksi johonkin sisällöllisesti ehkä viisaampaan toimintaan.

3. MITEN TAVOITTEISIIN TULISI PYRKIÄ?

Ohjeina on mm. joukko kansainvälisiä suosituksia ja normistoja, niistä keskeisimpinä Euroopan neuvoston suositus (No R 92 16) sekä YK:n yhdyskuntaseuraamuksia koskevat Tokion säännöt. EU-maat ovat näin sitoutuneet noudattamaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa mm. seuraavia vähimmäisperiaatteita: asiakkaan ihmisarvon, koskemattomuuden ja yksityisyyden kunnioitus, oikeudenmukaisuus, avoimuus ja vastuullisuus täytäntöönpanossa, vähimmän puuttumisen periaate, normaaliuden periaate, oikein ajoitetun puuttumisen periaate,

interventioiden jatkuvuuden periaate sekä yhteistyöperiaate eli valmius työskennellä muiden organisaatioiden ja viranomaistahojen kanssa.

Samat periaatteet on huomioitu myös suomalaisessa yhdyskuntaseuraamustyössä. Kriminaalihuoltolaitoksen tavoitteena toimeenpanossa on se, että tuomitujen oikeusturva ja yhdenmukainen kohtelu toteutuvat. Yhdyskuntaseuraamukset pyritään panemaan toimeen viipymättä ja oikein ja sisällyttämään niihin riittävän tiivistä valvontaa. Samalla seuraamusten sisällöt ja toimeenpanotavat pyritään suunnittelemaan niin, että ne tukevat tuomittua hänen suorittaessaan rangaistustaan vapaudessa. Toimeenpanossa on huomioitava myös se, että niiden avulla voidaan vähentää tuomitun riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin.

Tavoitteet antavat suunnan, kansainväliset ja kansalliset normit ne raamit ja periaatteet, joiden varassa toimitaan. Seuraamusten lähempi sisältö määräytyy kansallisen normi- ja toimintaympäristön pohjalta.

4. MITÄ NE PITÄVÄT SISÄLLÄÄN?

Lyhyt vastaus on: sekä pakkoa että palvelua. Vanha yhteensovittamisongelma ei ole kadonnut minnekään. Ratkaisut ovat kuitenkin tänään nyansoidumpia kuin esimerkiksi 15–20 vuotta sitten. Tukevien ja kontrolloivien elementtien yhdistämistä

Vaikuttavuustarkastelujen päätulokset voi tiivistää havaintoon, että yhdyskuntaseuraamukset ovat uusimisvaikutuksiltaan joko edullisempia tai yhtä tehokkaita kuin laitosrangaistukset.

samaan seuraamukseen ei enää pidetä mahdollisena, kunhan on selvä kuva toimintojen sisällöstä sekä eri toimijoiden rooleista ja keskinäisistä vastuusuhteista.

Eri roolien sekä niihin liittyvien velvoitteiden ja oikeuksien määrittämiseksi tarvitaan selkeä juridis-hallinnollinen kehys. Tämän tarjoaa rikoslaki, joka määrittelee seuraamusten käytön edellytykset, sisällön pääelementit, vastuusuhteet ja sanktioinnin. Rikoslain pakkoa sisältävät määräykset muodostavat reunaehdot yhdyskuntaseuraamuksiin sisältyville sosiaalisen elementteille.

Tässä hahmotuu kolme perusulottuvuutta: Keskeisenä on edelleen yksilöllinen ja vuorovaikutuksellinen asiakastyö, jossa paneudutaan asiakkaan elämäntilanteeseen ja yritetään motivoida ja rohkaista tätä löytämään itsessään muutokseen johtavia resursseja. Tämän ohella vaaditaan menetelmäosaamista ja ohjelmatyötä. Erityisesti kognitiivis-behavioraaliset (ns. What Works-ajatteluun perustuvat) strukturoidut ohjelmat ovat tulossa osaksi yhdyskuntaseuraamustyötä. Lisäksi vaaditaan palveluohjausta ja verkostotyötä, jossa asiakkaan ja palveluohjaajan yhteistyönä suunnitellaan, organisoidaan, sovitetaan yhteen ja arvioidaan niitä palveluja, joita asiakas tarvitsee elämänhallintansa tueksi.

Nämä elementit löytyvät esim. uudessa nuorisorangaistuksen sisältökirjassa ”Ohjenuora” (Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005). Käsikirjassa hahmotetaan tarkemmin rangaistuksen kolmen osion, valvonnan, tehtävien ja ohjelmien sekä työelämään perehdyttämisen sisältö.

5. MIKÄ ON YHDYSKUNTA-SEURAAMUSTEN VAIKUTTAVUUS?

Ensimmäisenä tulee mieleen uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Suomessa on toteutettu yksi luonnolliseen koeasetel-

maan perustuva uusimistutkimus, jossa verrattiin yhdyskuntapalveluun ja vankilaan tuomittujen uusimista (uusia vankeustuomioita) viiden vuoden ajan rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Tulosten mukaan yhdyskuntapalveluun tuomittujen uusiminen oli hivenen vankilaryhmää pienempi. Ero oli pieni mutta systemaattinen. Tutkimuksen (kuten kaikkien muidenkin) pulmana oli ryhmien saaminen riittävän samankaltaisiksi. Saatu tulos on kuitenkin hyvin linjassa vastaavien ulkomaisten selvitysten kanssa. Yhdyskuntapalvelun jälkeinen uusintarikollisuus näyttäisi olevan hieman vankeusrangaistusta alempi – eikä ainakaan tätä suurempi.

Yhdyskuntaseuraamusten sisällön suunnittelun kannalta tärkeitä ovat myös kansainväliset tutkimustulokset seuraamuksen sisällön ja uusimisen välisistä suhteista. Yhdyskuntapalvelun uusimisvaikutukset näyttävän olevan sitä suotuisammiksi, mitä oikeudenmukaisemmaksi seuraamus koettiin, mitä enemmän palvelu tarjosi kontakteja ja uusien taitojen oppimista sekä mitä mielekkäämmäksi tuomitut kokivat tekemänsä työn itsensä ja yhteisön kannalta.

Uusimisvaikutuksia tavoiteltaessa on hyvä olla perillä mekanismeista, jotka selittävät rikosuran lopettamista. On käynyt ilmeiseksi, että rikosuran lakkaaminen on otaksuttua monivaiheisempi elämäntilanteeseen kiinnittyvä psykososiaalinen prosessi. Rikollisesta elämäntavasta, siihen kuuluvasta identiteetistä ja sosiaalisista verkostoista irtaantuminen saattaa kestää vuosia. Tässä apuna ovat yksilöllisten resurssien ohella ”sosiaaliset resurssit”, ihmissuhteet perheissä, naapurustoissa, koulussa, työssä ja ylipäätään ihmisten välisissä yhteenliittymissä. Perinteisemmän yksilökohtaisen vaikuttamisen ohella olisi mietittävä, miten kartuttaa sitä rikoksentehtäjäiltä usein puuttuvaa

sosiaalista pääomaa, jonka tutkimuksin on todettu auttavan rikoksista irtautumisessa ja helpottavan kiinnittymistä normaaliin elämään.

Näkökulma on tärkeä myös pohdittaessa vaikuttavuusmittauksia. Rikoksista irtautuminen ei ole yksinkertainen ja kausaalinen ”kerrasta poikki” episodi. Se on pitkäkestoinen prosessi, jossa yksilöllisen ja sosiaalisen pääoman vähitellen vahvistuvat komponentit vaikuttavat eri aikoina ja eri vahvuisesti. Seuraamusjärjestelmän vaikuttavuutta ei senkään vuoksi voi mitata pelkästään lyhyen tähtäimen uusimislukuina. Prosessi on jo ehkä käynnistynyt, mutta tulokset eivät ole vielä nähtävissä uusimislukuina. Ne näkyvät sen sijaan vahvistuneina ihmissuhteina ja ystävyysverkostoina, vähentyneenä päihteiden käyttönä, kasvaneena opiskelumotivaationa, lisääntyneenä työelämään kiinnittymisenä jne.

Nämä muutokset ovat tärkeitä myös muista hyvinvointiin ja elämisen laatuun liittyvistä syistä. Tämä on oivallettu myös erilaisissa kansainvälisissä tutkimuksissa, joissa on mitattu sosiaaliprevention ohjelmien toimivuutta. Rikollisuuden alenemisen ohella on mitattu myös päihteiden käytön vähenemistä, koulutus- ja oppimistulosten tehostumista, teinirikoksuksien, itsemurhayritysten ja lasten huollon laiminlyöntien sekä parisuhdeväkivallan vähenemistä.

Vaikuttavuustarkastelujen päätulokset voi tiivistää havaintoon, että yhdyskuntaseuraamukset ovat uusimisvaikutuksiltaan joko edullisempia tai yhtä tehokkaita kuin laitosrangaistukset. Niihin myös liittyy pidemmällä tähtäimellä mahdollisuus vahvistaa sitä yksilöllistä ja sosiaalista pääomaa, joka auttaa myöhemmin rikollisesta elämäntavasta irtautumiseen. Vaikutuksia arvioitaessa ei ole syytä rajautua vain lyhyen tähtäimen uusimisvaikutuksiin. Myönteiset vaikutukset voivat

Yleiskuva yhdyskuntaseuraamusten käytöstä on verraten vakaa. Merkkejä seuraamusten suosion kasvusta ei käytännöstä löydy.

→näkyä viipeellä, eikä niiden koko arvo myöskään tyhjene rikosentorjuntanäkökulmaan.

Yhdyskuntapalvelun arvioiminen pelkääntään esimerkiksi siltä kannalta ”vastako yksi päivä vankilaa yhtä työtuntia” on näkökulmana tavattoman kapea. Kuitenkaan tätä poliittisessa keskustelussa tavalista näkökulmaa seuraamusten ankaruudesta ja uskottavuudesta ei voi – eikä tule – sivuuttaa.

6. ENTÄ YLEISESTÄVYYS JA USKOTTAVUUS?

Kysymys yleisestäävyydestä on kriminologisen tutkimuksen riidanalaisempia. Saatavilla on tuskin ainoatakaan tutkimusta, joka kontrolloidulla tavalla olisi mitannut juuri yhdyskuntaseuraamusten yleisestääviä vaikutuksia suhteessa muihin seuraamuksiin.

Sen sijaan käsillä on runsaastikin tutkimustietoa, joka kertoo vankeusrangaistuksen käytössä tapahtuneiden muutosten vaikutuksista rikollisuustilanteeseen. Sen perussanoma on selvä. Rangaistusten maltilliset kovennukset eivät ole johtaneet tilastoista havaittaviin pysyviin rikollisuusmuutoksiin. Tilastoidun kokonaisrikollisuuden ja vankilukujen pohjoismainen vertailu vuosilta 1950–2000 osoittaa rikollisuuden kehittyneen näissä maissa jokseenkin identtisesti, huolimatta vankilukujen toisistaan jyrkästi poikkeavista kehityskaarista. Sama tulos vahvistuu verrattaessa toisiinsa Englannin ja eräiden Keski-Euroopan maiden rikos- ja vankilukutilastoja.

Tästä kaikesta ei tietenkään seuraa, että rangaistusjärjestelmä olisi rikollisuuden torjunnan kannalta merkityksellinen. Sen mekanismit vain ovat hieman toisenlaiset ja mutkikkaammat kuin yksinkertainen pelotepreventioon rakentuva malli olettaa. Joka tapauksessa on esittää laajat tutkimukselliset perusteet sille, että yhdys-

kuntaseuraamusten alaa voidaan laajentaa yleisestäävyyden kärsimättä sen suurempaa haaksirikkoa.

Yleisestäävyyden on usein katsottu edellyttävän seuraamuksilta myös määrättyä ”uskottavuutta”. Tässä yhdyskuntaseuraamusten arvo yleisön silmissä on luultavasti suurempi kuin usein helposti otaksutaan. Seuraamukset, joihin sisältyy ”korjaava elementti”, ovat vanhastaan saaneet yleisöltä vankan kannatuksen tiedusteltaessa suhtautumista eri seuraamusvaihtoehtoihin.

Tätä vahvistaa myös uusimpien oikeustajuntatutkimusten keskeinen tulos: ihmisten usko ”parannuksen mahdollisuuteen” on läheisessä yhteydessä yhdyskuntaseuraamusten suosioon. Tulos antaa tukea päätelmille, joiden mukaan ihmiset ovat valmiita luopumaan ehkä ankaristakin rangaistusvaatimuksista, jos rikosten tekijällä itsellään on halua ja yritystä muuttaa tapansa. Ihmisen yleinen valmius tarjota muutokseen halukkaille toinen – ja ehkä vielä kolmaskin – mahdollisuus saattaa hyvinkin olla yksi keskeisiä yhdyskuntaseuraamusten käytön laventamisen väyliä. Paljon tietysti riippuu siitä, millainen kuva niistä yleisölle välittyy ja välitetään; ja millä tavalla yhdyskuntaseuraamustyö tekee itseään tunnetuksi paikallisella ja valtakunnallisella poliittisen päätöksenteon tasolla.

7. MITEN YHDYSKUNTA-SEURAAMUKSIA KÄYTETÄÄN?

Vuoden 2004 alussa valvonnassa oli noin 1 650 ehdollisesti rangaistua nuorta. Vuoden aikana uusia valvottavia tuli 883. Uusien valvottavien määrä vuonna 2004 on samaa suuruusluokkaa kuin edellisvuonna, mutta laskenut neljänneksen vuodesta 2000. Valvontaan määrättyjen osuus ehdolliseen rangaistukseen tuomitusta nuorista on laskenut. Taustalla on mitä ilmeisimmin vuoden 2000 lainuudistus,

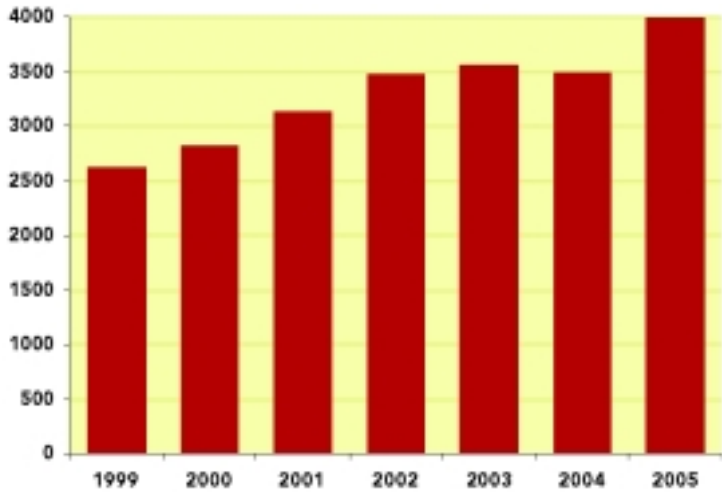
jonka jälkeen valvontaan määrääminen edellyttää erillistä päätöstä (aiemmin presumptio oli päinvastainen). Vuonna 2004 valvontaan määrättiin 37 % alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneistä (kaikkiaan 1232/3363). Ikäryhmästä 15–17 valvontaan määrättiin 60 % ja ikäryhmästä 18–20 29 %.

Nuorisorangaistuskokeilun kuluessa tuomittujen rangaistusten lukumäärä kohosi 40–50:n tasosta vuonna 2000 jo saataan, mutta laski sitten nopeasti alle lähtötason (30–35 rangaistusta vuosittain). Ensimmäiset tiedot rangaistuksen vakinaistamisen ajalta kertovat toimeenpanosuunnitelmia tehdyn/pyydetyn syyskuun loppuun mennessä noin sata. Tämä ennakoisi enimmillään toimeenpanosuunnitelmien (ja mahdollisesti myös tuomittavien rangaistusten) määrän kaksinkertaisuudesta.

Tuomioistuimissa annettujen yhdyskuntapalvelurangaistusten lukumäärä putosi vuoden 1998 huippuluvusta (4000) tuntuvasti 2000-luvun alussa (3500). Vuonna 2004 tuomioiden määrä lisääntyi, mikä oli seurausta rattijuopumustapausten lukumäärien kasvusta. Rangaistuksen käyttöosuus (max. 8 kuukauden ehdottomista vankeusrangaistuksista) on viime vuosina pysynyt samalla 35 %:n tasolla. Vuoden 1997 huippuluku oli 46 %. Käyttöosuuden lasku on toteutunut samanlaisina kaikissa rikostyypeissä. Keskeytyneiden yhdyskuntapalvelurangaistusten osuus nousi 13–15 %:n tasosta vuonna 2002 19 %:iin, jolla se on myös sittemmin pysynyt.

Yleiskuva yhdyskuntaseuraamusten käytöstä on verraten vakaa. Merkkejä seuraamusten suosion kasvusta ei käytännöstä löydy. Yhdyskuntapalvelun käyttöosuus on pysynyt 2000-luvun alun laskeneella tasolla. Ehdolliseen rangaistukseen liitettyjen valvontojen määrä on laskenut. Ennen kaikkea tuomittujen nuorisorangaistusten

Kuvio 1. Vankiluku 1.10.1999–1.10.2005 (kaikki kirjoissa olevat vangit).

TAULUKKO 1.

Vankilan ja YKP:n käytön muutokset 1998–2004.

VANKILA

- Rangaistusten lkm
+ 33 %
- Käyttöosuus
+ 13 %
- Keskipituus
+ 11 %

YHDYSKUNTAPALVELU

- Rangaistusten lkm
– 8 %
- Käyttöosuus kaikista
– 22 %
- Käyttöosuus 8 kk
– 19 %

tusten lukumäärä on pysynyt hyvin vaatimattomana. Jos toimeenpanosuunnitelmien ja tuomittujen rangaistusten suhde pysyy samana, olisi nykykäytännöllä odotettavissa vuodelle 2005 ehkä 60 nuorisorangaistustuomiota, jos sitäkään.

8. ENTÄ MIKÄ ON TILANNE VANKILAN PUOLELLA?

Jos yhdyskuntaseuraamusrintamalla onkin hiljaista, samaa ei voi sanoa vankeusrangaistuksesta. Vuonna 2005 vankiloissa on noin 1400 vankia enemmän kuin runsaat viisi vuotta aikaisemmin. Kasvua on kuudessa vuodessa 52 % (ks. kuvio 1). Rangaistusvankien perusryhmä on kasvanut 48 %. Tämä vastaa kaikkiaan 75 % kokonaiskasvusta. Ulkomaalaisten vankien määrä on tarkasteluajana lähes kaksinkertaistunut. Ryhmä kattaa 10 % vankiluvun kokonaisuutoksesta.

Muutoksen taustalla on käytäntöjen ankaroituminen (ks. taulukko 1). Vankilan käyttö lisääntyi kaikilla mittareilla vii-

meisten viiden vuoden aikana 10–30 %. Yhdyskuntapalvelun käyttö väheni saman aikana 10–20%.

Muutosten seurausvaikutuksia oli se, että vuonna 2004 tuomittiin kaikkiaan noin 6000 vankilavuotta. Tämä merkitsi noin 2000 vankilavuoden lisäystä vuodesta 1998. Jos rangaistusten taso (ehdottoman osuus ja keskipituus) olisi ollut vuonna 2004 sama kuin vuonna 1998, vankilavuosia olisi tuomittu 1300 vuotta vähemmän kuin mitä todella tuomittiin. Tämä on myös se osa uusista vankilavuosista, jonka voi katsoa olevan seurausta rangaistusten ankaroitumisesta.

Vankilavuodet voidaan kääntää myös kustannustiedoiksi, jotka kertovat, mitä tuomittujen vankilarangaistusten täytäntöön paneminen tulee maksamaan. Pitäen lähtökohdaksi tulo- ja menoarviosta saatavaa vankilavuoden budjettihintaa sekä ns. muuttuvien ja kiinteiden kustannusten yhteissummaa vankilavuoden hinta liikkuu välillä 37 000–44 000 eu-

roa. Jos tahdotaan laskea pois ehdonalaisten vapauden tuoma helpotus, tästä summasta voidaan vähentää n. 40 %.

Vuonna 2004 tuomittujen vankilavuosien ”nettohinta” oli 150 miljoonaa euroa. Vuoden 1998 vastaava luku oli 100. Vankilan lisäkäyttö merkitsi valtiolle vuonna 2004 noin 50 miljoonan euron laskelmallista lisälaskua. Tämän mittaluokan muutosta ei voi selittää esimerkiksi rikollisuuden laadun muutoksilla.

Lohtu ajatuskokeessa on sen laskennallisuus. Arvioita voikin moittia teoreettisiksi, sillä ”eihän näin lasketun rangaistuskäytännön hintaa tarvitse maksaa, jos ei halua.” Voidaanhan vankiloihin laittaa enemmän ihmisiä, eikä henkilökunnan määrääkään tarvitse välttämättä lisätä. Näinhän toki onkin - ja juuri näin on käytännössä myös menetelty. Tästä seuraavat ongelmatkin ovat tiedossa. Jollei nousua pystytä hillitsemään ja suuntaa muuttamaan, nämäkin laskut tullevat jossakin vaiheessa maksuun – olettaen ettei vankeinhoidon tasoa tahdota pysyvästi alentaa. Myös budjettikirja kertoo saman. Vuonna 1999 vankeinhoidon kokonaisbudjetti oli 127 miljoonaa euroa, vuonna 2002 145 ja vuonna 2006 jo 167 miljoonaa euroa. Kasvua on vuosien 1999 ja 2006 välillä ollut 40 miljoonaa euroa. Vaikka suurin osa noususta onkin ilmeisesti seurausta pääomavuokrien mukaantulosta, on muutos yhtiä kaikki edelleen merkittävä.

9. ONKO MITÄ VAIHTOEHTOJA?

Menneinä vuosina ja vuosikymmeninä Suomi on menestyksellisesti kyennyt hyödyntämään sekä perinteisten (sakko ja ehdollinen rangaistus) että uudempien vaihtoehtojen (yhdyskuntapalvelu) suomia mahdollisuuksia. Viimeiset askeleet tällä saralla otettiin kuitenkin jo noin 10 vuotta sitten. Hitaalla etenemisellä on ollut omat etunsa. Meillä on ollut mahdollisuus seurata muiden kokemuksia ja ottaa niistä oppia. Tässä luultavasti piilee myös yksi syy sille, miksi suomalaista yhdyskuntapalvelumallia pidetään muualla esimerkkinä harvoista onnistuneista kokeiluista. Tämän menestystarinan jälkeen onkin sitten ollut hiljaisempaa. Yritykset nuorisorangaistuksen käyttöönottamiseksi ovat edenneet varsin tuska-

Poliittinen keskustelu sivuuttaa kovin kevyesti rangaistuskäytännön hinnan, mutta kiinnittää kustannuksiin tavattoman paljon huomiota, kun kysymys on seuraamusjärjestelmän sisältöön tehtävistä muutoksista.

→ sesti, eikä sopimushoitoakaan koskeva lainvalmisteluhanke lopulta johtanut tuloksiin.

Tilanteessa, jossa vankilukumme nousee vauhdikkaammin kuin missään muualla Euroopassa, on aika harkita vielä käyttämättömiä vaihtoehtoja. Otan niistä esille sopimushoidon ja valvotun kotiarestin. Ne eivät ole toistensa vaihtoehtoja, sillä ne kattavat seuraamusjärjestelmän kentästä toisistaan poikkeavat alueet. Ne ovat myös toimivia ratkaisuja; siitä on saatavilla näyttöä useista maista. Niille on myös käyttöä Suomessa, jossa päihdeongelma ja päihteisiin liittyvät rikokset ovat vankeinhoidon arkipäivää. Valvottu kotiaresti voidaan toteuttaa uuden GSM-tekniikan avulla hyvinkin pienin kustannuksin. Sopimushoidon kustannukset ovat suuremmat, mutta seuraamuksen puolella ovat sen tehosta kertovat systemaattiset tutkimusnäytöt.

10. MIHIN SEURAAVAKSI?

Poliittinen keskustelu sivuuttaa kovin kevyesti rangaistuskäytännön hinnan, mutta kiinnittää kustannuksiin tavattoman paljon huomiota, kun kysymys on seuraamusjärjestelmän sisältöön tehtävistä muutoksista. Sopimushoidon vuosittain vaatimalle 700 000 euron laskulle ei löytynyt maksajaa ja nuorisorangaistuksen valtakunnallistaminen jäi riippumaan 200 000 euron määrärahan löytymisestä. Kovin sopuisasti yhteiskunta on sen sijaan ollut valmis maksamaan tiukentuneen rangaistuskäytännön vuosittain tuoman useiden kymmenien miljoonien eurojen lisälaskun.

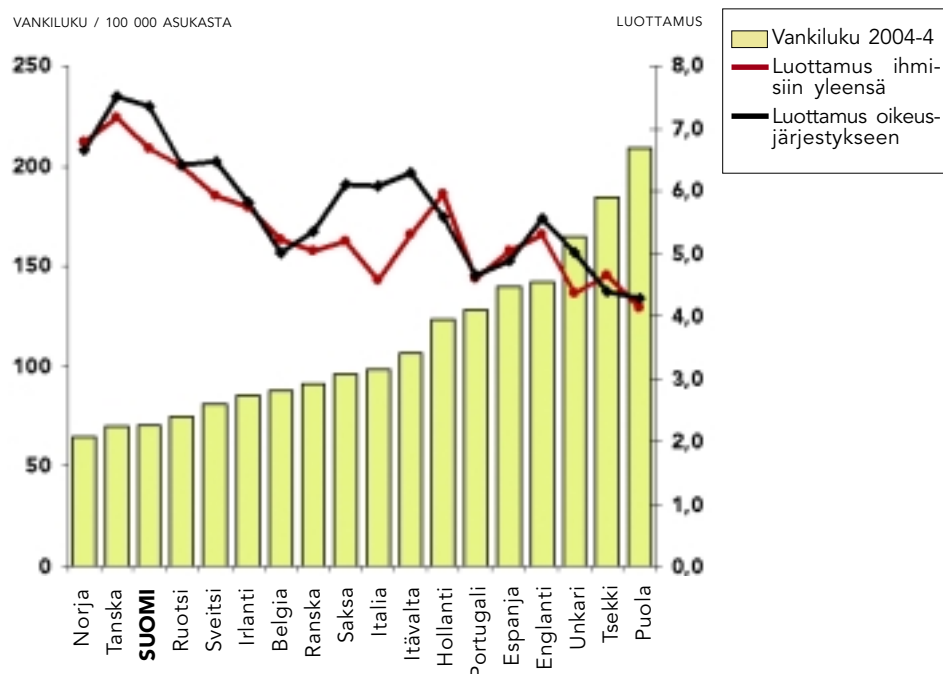
Tutkimustieto antaa perusteet suhtautua epäillen tapahtuneen muutoksen rikospreventiivisiin vaikutuksiin. Muualta maailmalta löytyvät meitäkin huomattavasti korkeammat vankiluvut eivät

myöskään yhdisty sen enempää alhaisempaan rikollisuuteen, sosiaaliseen turvallisuuteen tai oikeusjärjestystä kohtaan tunnettuun suurempaan luottamukseen. Asetelma on pikemminkin päinvastainen. Tutkimustieto kertoo, kuinka mallilliseen rangaistustasoon yhdistyy keskimääräistä tasaisempi tulonjako, korkeaksi koettu turvallisuus, vahva hyvinvointivaltio sekä luottamus oikeusjärjestykseen ja yhteiskunnan perusinstituutuihin (ks. kuvio 2).

Populististen piirteiden sisääntulo ja kriminaalipolitiikan politisoituminen sekä rangaistuskäytäntöjen tiukentuminen ovat kansainvälisiä ilmiöitä. Oli josain määrin ajan kysymys, milloin ne tulevat Suomeen – ja missä muodossa. Suomalainen kriminaalipolitiikka ei kuitenkaan muutu sisällöltään välttämättä yhtään sen viisaammaksi, jos se omaksumu ratkaisumalleja muista maista vain sen vuoksi, että ”näin tehdään muuallakin”. Pohjoismaainen yhteiskuntamalli on useilla elämänalueilla koettu itsessään arvokkaaksi ja vertailun kestäväksi. Kansainväliset vertailut ja hyvinvointikatsaukset piirtävät johdonmukaisen myönteisen kuvan pohjoismaisen mallin taloudellisista, sosiaalisista ja moraalisisista ominaisuuksista. Pohjoismaat ovat kärjessä, oli mitattavana sitten elämänlaatu, koettu turvallisuus, tyytyväisyys elämään ja luottamus toisiin ihmisiin ja yhteiskunnan instituutuihin, kilpailukykyyn tai korruption vähäisyys. Emme mielellämme lähde muuttamaan esimerkiksi kansanterveystyön taikka koulutus- tai sosiaalipolitiikan suuntaa muista maista kantautuvien hajatietojen perusteella. Miksi tekisimme näin kriminaalipolitiikassa? ■

Kirjoittaja on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen johtaja.

Kuvio 2. Vankiluku ja luottamus ihmisiin ja oikeusjärjestykseen (ESS 2003).

Yhdyskuntapalvelun keskeytymiseen vaikuttavat tekijät

Yhdyskuntapalvelun soveltavuusselvitys antaa hyvän ennusteen tuomitun kyvystä suoriutua yhdyskuntapalvelurangaistuksesta. Huomiota kannattaa kiinnittää päihdeongelmaan, tuomion pituuteen, asumis- ja toimeentulovaikeuksiin sekä työttömyyteen.

Oikeusministeriö on asettanut yhdyskuntapalvelun toimeenpanon tulostavoitteeksi, että 85 % palvelun aloittaneista suorittaa sen loppuun. Kirjoituksessa tarkastellaan liikenne rikoksista yhdyskuntapalveluun tuomittujen palvelun keskeytymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimukseni liikenne rikokset on jaettu kahteen osaan: rattijuopumukseen (myös törkeä) ja liikenneturvallisuuden vaarantamiseen (myös törkeä). Tilastojen mukaan yhdyskuntapalveluun tuomittujen tavallisin rikos on rattijuopumus; se on päärikos yli puolella kaikista yhdyskuntapalveluun tuomituista.

Tutkimusaineisto muodostui vuosina 2003–2004 liikenne rikoksista yhdyskuntapalveluun tuomituista. Aineisto perustuu Rikosseuraamusviraston Tyyne-tietokantaan, johon on koottu tietoja yhdyskuntapalveluun tuomitu-

jen soveltavuusselvityksistä ja tuomion suorittamisesta. Tutkimuksessa yhdyskuntapalvelun keskeytymistä tarkastellaan suhteessa oikeudellisiin, yksilön staattisiin (joihin ei voida vaikuttaa) ja yksilön dynaamisiin (voidaan vaikuttaa) muuttujiin. Oikeudellisinä muuttujina ovat rangaistuksen kesto, tiedot aikaisemmasta rikollisuudesta ja siitä, onko tuomio tullut yhdestä vai useammasta rikoksesta. Yksilön staattisina muuttujia ovat ikä, sukupuoli ja hoviointeuspiiri. Dynaamisina muuttujina ovat tiedot tuomitun päihdeongelmasta, työmarkkinatilanteesta, asumis- ja toimeentulotilanteesta, sosiaalisista suhteista, ajankäytöstä ja asenteista.

Lopulliseen aineistoon valikoitui 3 056 rattijuopumuksesta tuomittua ja 157 liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomittua. Rikostyyppillä oli vaikutusta yhdyskuntapalvelun keskeyty-

miseen. Rattijuopumuksesta tuomituilla keskeytymisprosentti oli 17,7 ja liikenteen vaarantamisesta tuomituilla 26,8. Yhdyskuntapalvelun keskeytyminen on liikenne rikoksista tuomituilla yleisempää kuin oikeusministeriön asettama 15 %:n tavoite.

Rattijuopumuksesta tuomituilla päihtyneisyys palvelun aikana oli keskeytymisen syynä 15 %:ssa tapauksia, kun vastaavasti liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomituilla se oli syynä ainoastaan 2,4 %:ssa tapauksia. Yleisin syy palvelun keskeytymiselle oli molemmissa rikoksissa poissaolo ilman hyväksyttävää syytä (yhteensä 41 %). Liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomituille syyttäjän ilmoitus oli seuraavaksi suurin syy palvelun keskeytymiselle (21,4 % keskeytyksistä). Vastaavasti rattijuopumuksesta tuomituilla syyttäjän ilmoitus oli keskeytymisen perusteena 9,4 %:ssa ta-

pauksia. Syyttäjän ilmoitus tarkoittaa sitä, että tuomittu on syyllistynyt uuteen, poliisin tietoon tulleetseen rikokseen palvelun aikana.

TILASTOLLISET TULOKSET

Tutkimuksessa yhdyskuntapalvelun keskeytymistä mallinnettiin logistisen regressiion avulla kokeilemalla erilaisia selittäviä malleja. Regressioanalyysin avulla voidaan kontrolloida muiden tekijöiden vaikutusta keskeytymiseen, jolloin saadaan estimoitua yksittäisen tekijän puhdas vaikutus, ja samalla voidaan tehdä helpommin kausaalisuustulkintoja muuttujien välisistä riippuvuuksista.

Yhdyskuntapalvelun keskeytymisen riski liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomituilla oli 1,51–1,76-kertainen suhteessa rattijuopumukseen. Dynaamisista muuttujista keskeytymistä merkittävästi selittäviä teki-

Arvioitaessa tuomitun soveltuvuutta yhdyskuntapalveluun ja palvelun keskeytymisriskiä ensimmäiseksi tulisi tarkastella päihdeongelmaa

→ jöitä olivat päihdeongelmaisuus, työttömyys ja toimeentulo- ja asumisvaikeudet. Sosiaalisilla suhteilla ja ajankäytöllä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta.

Vakavasta päihdeongelmaista kärsivillä oli noin 3–4 kertainen riski palvelun keskeytymiselle kuin niillä, joilla päihdeongelmaa ei ollut. Niillä, joilla oli todettu päihdeongelma, yhdyskuntapalvelun keskeytymisriski oli 1,6–1,8 kertainen verrattuna ongelmattomiin. Työttömillä on noin 25–35 % suurempi keskeytymisriski kuin töissä olevilla. Sekä opiskelijoiden että eläkeläisten ja työkyvyttömiä palvelun keskeytymisriski ei poikennut työllisten riskistä. Asumisvaikeuksissa olevien yhdyskuntapalvelun keskeytymisriski oli noin 1,5–1,8 kertainen suhteessa niihin, joilla asumisasiat olivat kunnossa. Toimeentulovaikeuksista kärsivillä keskeytymisriski oli noin 30 % suurempi kuin niillä, joilla vaikeuksia ei ollut.

Rangaistuksen keston ollessa yli 105 tuntia keskeytymisriski oli noin 2,3–2,5 kertainen suhteessa alle 57 tuntia yhdyskuntapalvelua suorittaneisiin. 80–104 tunnin palvelussa keskeytymisen riski oli 45–53 % suurempi kuin alle 57 tunnin. 57–79 tunnin yhdyskuntapalvelun keskeytymisen riski ei poikennut alle 57 tunnin palvelun riskistä. Tuomituilla, joilla oli rikosrekisterimerkintä aikaisemmista rikoksista, oli noin 30–35 % pienempi keskeytymisriski

kuin niillä, joilla ei ole aikaisempaa merkintää.

Vastaavanlainen, pienempi palvelun keskeytymisriski on myös yli 50-vuotiailla suhteessa 20–24-vuotiaisiin (n. 30 % pienempi). Naisten keskeytymisriski ei ollut tilastollisesti merkitsevästi pienempi kuin miehillä. Turun ja Vaasan hovioikeuksissa annetuissa tuomioissa keskeytymisriski oli tilastollisesti merkitsevästi alhaisempi kuin Helsingin hovioikeuden alueella. Esimerkiksi Turun hovioikeuden piirissä yhdyskuntapalveluiden keskeytymisaste oli noin 36–40 % pienempi kuin Helsingin hovioikeuden alueella.

SOVELTUVUUSSELVITYKSESSÄ HUOMIO RISKITEKIJÖIHIN

Empiirisen mallin avulla ennustettu yhdyskuntapalvelun keskeytymisen todennäköisyyden keskiarvo oli 17,1 ja mediaani 12,9 %. Siis puolella liikenne rikoksista yhdyskuntapalveluun tuomituista ennustettu keskeytymisen todennäköisyys oli alle 13 %. Pienimmillään keskeytymisen todennäköisyyden ennuste oli 1,3 % ja suurimmillaan 78,7 %. Noin 40 %:lla tuomituista ennustettu keskeytymisen todennäköisyys oli alle 10 % ja jo 70 %:lla tuomituista ennustettu keskeytymisen todennäköisyys oli alle 20 %. Tämä kertoo siitä, että yhdyskuntapalveluun valikoituvat todella ne rikolliset, jotka pystyvät todennäköisesti suoriutumaan rangaistuksesta.

Empiirisen mallin avulla

ennustettiin 35 henkilölle, että heidän yhdyskuntapalvelun keskeytymisen todennäköisyytensä on yli 50 %. Heistä kahdellakymmenellä yhdyskuntapalvelu keskeytyi todellisuudessa. Ainoastaan kahdessa tapauksessa syyntä oli syyttäjän ilmoitus, joka viittaa uusintarikollisuuteen. Syyttäjän ilmoitus on keskeytyksen perusteena 10 %:ssa tapauksia, joissa yhdyskuntapalvelun keskeytymisen ennuste oli yli 50 %. Osuus on sama kuin kaikissa yhdyskuntapalvelun keskeytymisissä. Voidaan siis sanoa, että pelkästään soveltuvuus selvitysten tasoa parantamalla uusintarikollisuutta ei olisi saatu vähennettyä.

Arvioitaessa tuomitun soveltuvuutta yhdyskuntapalveluun ja palvelun keskeytymisriskiä tulisi ensimmäiseksi tarkastella päihdeongelmaa. Päihdeongelma (etenkin vakava) näyttää olevan selvä indikaattori yhdyskuntapalvelun keskeytymiselle. Toisaalta olisi ongelmallista tuomita kaikki päihdeongelmaiset vankeusrangaistukseen. Tällaisessa tilanteessa on vaara, että hoitoa tarvitsevaa rikollista rangaistaan vankeudella ja samalla aiheutetaan sosiaalisen eristämisen vaara. Tätä uhkaa on pyritty pienentämään yhdistämällä yhdyskuntapalveluseuraamisen toimeenpääntöön joukko sosiaalisia tukitoimia.

Toiseksi suurin yhdyskuntapalvelun keskeytymisen riskiin vaikuttava tekijä on yli 100 tunnin tuomio. Kolman-

neksi soveltuvuus selvityksessä kannattaa kiinnittää huomiota asumisvaikeuksiin. Neljänneksi kannattaa ottaa huomioon toimeentulovaikeudet. Viidenneksi suurin riskitekijä oli työttömyys.

Tutkimustulosten perusteella voitaisiin paljon paremmin ennustaa, kuka tuomituista tulee suorittamaan yhdyskuntapalvelurangaistuksen loppuun saakka. Tämä tieto voisi auttaa mietittäessä, mitä tukipalveluja tuomittu tarvitsee rangaistuksen aikana. Lisäksi pienemmän keskeytymisriskin omaaville voitaisiin valita palvelupaikkoja, joissa valvonnan tarve olisi vähäisempää. Tämän kaltainen tieto voisi auttaa Kriminaali-huoltolaitosta mietittäessä, miten niukkoja henkilöstöresursseja tulisi kohdentaa entistä tehokkaammin. ■

Kirjoittaja on oikeustaloustieteen lehtori Joensuun yliopistossa.

Lähteet: Keinänen, Anssi (2005) Tilastollinen analyysi yhdyskuntapalvelun keskeytymiseen vaikuttavista riskitekijöistä liikenne rikoksista tuomituilla. Edilex (www.edilex.fi/lakikirjasto).

Uusintarikollisuuden monitorointi on tärkeää ottaa huomioon rikosseuraamusalalla tehtävissä yksilöllisissä rangaistusajan suunnitelmissa.

■ TAIJA STOAT

Yhteen rikostyyppiin erikoistumista ei havaittu

Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuutta on nyt tutkittu rikostutkinnallisen lähestymistavan avulla. Eri rikostyypeille löydettiin niille ominaisia piirteitä suhteessa rikosten uusimiseen. Rikoksenuusijat syylistyivät useisiin erityyppisiin rikoksiin.

Rikosseuraamukseen liittyvien päätösten taustalla vaikuttaa usein arvio siitä, kuinka todennäköistä on, että rikoksen tekijä syyllistyy uuteen rikokseen. Rikoksen uusimista ennustavien tekijöiden ja uusimiskäytön on havaittu olevan erilaisia riippuen uusintarikollisuuden muodosta, esimerkiksi arvioidaanko seksuaalirikollisuuden riskiä syyllistyy

uuteen seksuaalirikokseen vai onko tarkoituksena kartoittaa hänen riskiään syyllistyä mihin tahansa uuteen rikokseen. Suurin osa sekä ulkomaisista että suomalaisista tutkimuksista on keskittynyt kartoittamaan uusintarikollisuuteen liittyviä piirteitä yleensä erilaisten uusintarikollisuuden muotojen tarkastelun sijaan. Helsingin yliopiston psykologian laitoksen kriminaali- ja

oikeuspsykologian tutkimusryhmän Rikosseuraamusvirastolle tekemä tutkimus pyrki lisäämään tutkimustietoa rikoskohtaisesta uusintarikollisuudesta.

RIKOSTUTKINNALLINEN LÄHESTYMISTAPA JA UUSINTARIKOLLISUUS

Rikostutkinnallisessa lähestymistavassa painopisteenä on rikoksen yhteydessä ilmene-

vän käyttäytymisen ja rikoksen tekijän taustapiirteiden analysoiminen. Tietoa tekijän rikospaikkakäyttäytymisestä saadaan mm. teknisen tutkimuksen avulla rikospaikalta havaittavista todisteista sekä uhrin ja todistajien kertomusten perusteella. Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella tiedetään, että rikostutkinnallista lähestymistapaa soveltamalla ja

→ tilastollisia monimuuttujamenetelmiä hyödyntämällä samantyyppisissä rikoksissa on voitu havaita rikospaikkakäyttäytymisessä eroavuuksia. Lisäksi on ollut mahdollista tyyppitellä rikosten tekijöitä heidän taustapiirteidensä perusteella.

Uusintarikollisuutta kartoittavan tutkimuksen taustalla vaikutti kysymys siitä, olisiko mahdollista löytää uu-

sintarikollisuuden, rikosten tekijän piirteiden ja rikospaikkakäyttäytymisten välille yhteyksiä siten, että tietyt henkilön piirteet tai rikoksesa ilmenneet käyttäytymisen muodot ennustaisivat lisääntyneenä riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin. Ensimmäistä kertaa rikoksen ja myös tekijän piirteitä on sovellettu yksityiskohtaisesti myös uusintarikollisuuden tarkasteluun.

Tutkimuksen aineisto koostui poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä satunnaisotannalla poimituista vuosina 1993–2001 tuhopolttoihin syyllistyneistä henkilöistä (N=184), tuntemattoman uhrin raiskanneista henkilöistä (N=56) sekä vuonna 1999 lähestymiskieltoon määrättyistä henkilöistä (N=186). Henkilöiden uusintarikollisuutta tutkimuksessa seurat-

tiin 3–11 vuotta aineiston alkurikoksen ajankohdasta riippuen. Seuranta-ajan uusintarikollisuus rikosryhmittäin on esitetty taulukossa 1. Rikosryhmittäin tarkasteltuna uusintarikollisuudessa havaittiin eri ryhmille ominaisia rikostyyppisiä ja myös erilaisia uusintarikollisuuteen yhteydessä olevia piirteitä.

TUHOPOLTTAJILLE OMAIUUSRIKOKSET TYYPILLISIMPIÄ

Tuhopolttajista 76 % uusi jonkin rikoksen seuranta-aikana. Uusituista rikoksista suurin osa oli erilaisia omaisuusrikoksia, mutta lähes yhtä todennäköisesti uusi rikos oli jokin väkivaltarikos. Uuteen tuhopolttoon syyllistyi yhteensä 11 % tuhopolttajista. Rikospaikkakäyttäytymistä ja tuhopolttajien taustapiirteitä tarkastelemalla pystyttiin onnistuneesti löytämään yhteyksiä rikosten uusimiseen.

Suurimmalla osalla uusiin rikoksiin syyllistyneistä tuhopolttajista oli aikaisempaa, monimuotoista rikoshistoriaa. Lisäksi ne tuhopolttajat, jotka seuranta-aikana olivat syyllistyneet liikenne-rikokseen tai huumausainerikokseen, olivat usein aiemmin syyllistyneet tuhopolttoon, joka oli kohdistunut tekijään itseensä. Tämä viittaa siihen, että rikollisen käyttäytymisen taustalla vaikuttivat toistuvat itsetuhoiset pyrkimykset. Rikoksia uusineiden tuhopolttajien taustassa oli

TAULUKKO 1.

Seuranta-ajan uusintarikollisuus rikosnimikkeittäin (% henkilöistä).

	TUHOPOLTTAJAT	RAISKAAJAT	LÄHESTYMISKIELTO
Vähintään yksi väkivaltarikos	49.2	48.4	66.7
Kuolemaan joht. väkivaltarikokset	2.2	–	3.8
Muut väkivaltarikokset ¹⁾	42.1	41.2	44.1
Ryöstörikokset	9.7	5.4	8.1
Muut henkilöön kohd. rikokset ²⁾	24.3	23.3	51.1
Vähintään yksi seksuaalirikos	1.1	16.1	3.8
Raiskaus	0.5	12.5	2.7
Lapsiin ja nuoriin kohd. seks.rikokset	–	1.8	0.5
Muut seksuaalirikokset	0.5	5.4	0.5
Vähintään yksi omaisuusrikos	58.4	35.9	42.5
Varkaudet ja luvatt. käyttöönnotot	47.6	26.8	32.2
Talousrikokset (mm. kavallus, petos)	23.2	25.0	21.5
Vahingontekorikokset	40.0	16.1	24.7
Tuhopoltot	10.8	–	2.2
Liikenne-rikokset	43.2	51.8	46.8
Huumausainerikokset	22.7	7.2	16.1
Muut rikokset ³⁾	35.1	28.7	31.2

¹⁾ pahoinpitelyt, vamman tuottamus ja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen

²⁾ mm. solvaus, kotirauhan rikkominen

³⁾ mm. luvaton ampuma-aseen hallussapito

usein myös päihteiden väärinkäyttöä ja viitteitä psyykkisistä ongelmista. Kokonaisuudessaan tuhopolttajien uusintarikollisuus näyttää olevan yhteydessä aikaisempaan rikoshistoriaan, itsetuhoisuuteen ja päihteiden väärinkäyttöön.

RAISKAAJIEN UUSI RIKOS USEIMMITEN MUU KUIN SEKSUAALIRIKOS

Seuranta-aikana jonkin rikoksen uusi 73 % raiskaajista. Tyypillisimpiä uusia rikoksia olivat erilaiset väkivaltarikokset ja liikenne rikokset. Uuteen seksuaalirikokseen syyllistyi 16 % ja uuteen raiskaukseen 13 % raiskaajista. Näin ollen uuteen seksuaalirikokseen syyllistymisen riskin ohella raiskaajilla on myös riski syyllistyä väkivaltarikoksiin ja muihin rikoksiin, joissa ei ole läsnä seksuaalisia elementtejä.

Raiskaajien ryhmässä suurimmalla osalla rikoksen uusijoista oli monipuolinen rikoshistoria, joka sisälsi mm. aikaisempia omaisuusrikoksia, väkivaltarikoksia ja seksuaalirikoksia. Lisäksi ne henkilöt jotka seuranta-aikana syyllistyivät omaisuusrikokseen, olivat usein aikaisemmassa rikoksessaan syyllistyneet raiskaukseen, johon liittyi aineellisen hyödyn saavuttaminen. Kokonaisuudessaan tulokset viittaavat raiskaajien uusintarikollisuuden olevan yhteydessä heidän rikolliseen elämäntapaan liittyviin ominaisuuksiinsa.

LÄHESTYMISKIELTOON MÄÄRÄTYT SYLLISTYVÄT VÄKIVALTARIKOKSIIN

Johonkin rikokseen seuranta-aikana syyllistyi 76 % lähestymiskieltoon määrätystä henkilöistä. Suurin osa uusista rikoksista oli väkivaltarikoksia, mutta kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten osuus näistä oli pieni. Lähestymiskieltoon määrätty henkilöt syyllistyivät uusiin rikoksiin nopeasti, sillä kolme neljästä heistä oli tehnyt rikoksen lähestymiskieltoon määräämistä seuraavan puolen vuoden aikana. Samassa ajassa raiskaajista uuden rikoksen teki hieman alle puolet ja tuhopolttajista puolet. Mahdollinen vankeusjakso ei selittänyt näitä eroja ryhmien välillä. Lähestymiskieltoon määrättyjen ryhmässä rikokseen seuranta-ajalla syyllistyneet henkilöt olivat iältään nuorempia kuin ne lähestymiskieltoon määrätty henkilöt, jotka eivät uusineet rikoksia.

Lähestymiskieltoon määrättyillä henkilöillä sekä aikaisempi ahdistelukäyttäytyminen että henkilöiden ominaisuudet olivat yhteydessä uusintarikollisuuteen. Lähestymiskieltoon määräämistä edeltävän ahdistelun väkivaltaisuus oli yhteydessä uuteen rikokseen syyllistymiseen: suurin osa uuteen rikokseen syyllistyneistä henkilöistä oli ennen lähestymiskieltoon määräämistä syyllistynyt väkivaltaiseen ahdisteluun. Lisäksi havaittiin, että niillä henkilöillä, jotka seuranta-aikana

syyllistyivät omaisuusrikokseen tai huumausainerikokseen, oli usein rikostaustaa jo ennen lähestymiskieltoon määräämistä. Yksittäisistä henkilön taustapiirteistä uuteen rikokseen syyllistymistä ennustivat rikoksenteikijän nuori ikä, varkausrikostausta ja se ettei tekijä ollut ulkomaalainen. Kokonaisuudessaan tulokset korostavat henkilön rikollista elämäntapaa kuvaavien ominaisuuksien, aikaisemman omaisuusrikostaustan ja rikoksenteikijän nuoren iän merkitystä lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuudessa.

RIKOSKOHTAISEN UUSINTARIKOLLISUUDEN TUTKIMINEN TÄRKEÄÄ

Tutkimus tuotti uutta tietoa suomalaisten tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuudesta. Tulokset nostavat esiin rikoskohtaisen uusintarikollisuuden tutkimisen tärkeyden, sillä eri rikostyypeille löydettiin niille ominaisia, toisistaan poikkeavia piirteitä suhteessa rikosten uusimiseen. Rikosten uusijat syyllistyivät useisiin erityyppisiin rikoksiin, eikä varsinaista yhteen rikostyyppiin erikoistumista ollut havaittavissa.

Rikoksiin syyllistymisen monimuotoisuuden ottaminen huomioon on erityisen tärkeää pyrittäessä vähentämään uusintarikollisuutta. Tieto siitä, että uusi rikos voi todennäköisesti olla jokin muu kuin tuomitun senhetki-

nen päärikos, on merkittävä, kun siirrytään ryhmäominaisuuksia kuvaavista tuloksista yksilötason riskiarviointeihin ja rikoksenteikijöille rikosseuraamusallalla tehtäviin yksilöllisiin rangaistusajan suunnitelmiin. Rikospaikkakäyttäytymistä ja rikoksenteikijän taustapiirteitä hyödyntävän lähestymistavan etuna on se, että sen avulla saadaan esiin sekä staattisia, muuttumattomia uusintarikollisuuteen yhteydessä olevia tekijöitä että dynaamisia, käyttäytymiseen liittyviä piirteitä. Pyrittäessä tavoitteellisesti vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen esimerkiksi toimintaohjelmilla rangaistusajana, voi tiedolla siitä, kuinka rikoksenteikijä on rikosta tehdessään käyttäytynyt, olla merkittävä informaatioarvo. Rikospaikkakäyttäytymisen ja tekijän piirteiden mallintamisen soveltaminen uusintarikollisuuden tarkasteluun syventää ymmärtämystämme rikosten, rikoksenteikijöiden ja uusintarikosten välisistä yhteyksistä. ■

Tutkimus on luettavissa kokonaisuudessaan verkkosivuilla www.rikosseuraamus.fi/33556.htm

Kirjoittaja työskentelee vankilapsykologina ja tekee väitöskirjaa uusintarikollisuudesta.

Uusi tahallisuus?

Tahallisuus peruskäsitteenä rikosoikeudessa

Tahallisuus on yksi keskeinen rikosoikeuden peruskäsite. Rikokset ovat rangaistavia vain tahallisuutena, ellei rangaistussäännöksestä erikseen ilmene, että tuottamuskin riittää. Ja silloin kun tuottamuskin riittää, tahallisuus johtaa kuitenkin ankarampaan rangaistukseen. Koska tahallisuus usein muotoaa rangaistavan menettelyn aluetta, rikosoikeudellisten syyksilukemiskysymysten parissa toimivien on tiedettävä, mitä tahallisuus on. Tahallisuus on toki myös arkielämän käsite, mutta sen rikosoikeudellinen sisältö ei palaudu täysin arkikieliseen käyttöön.

Tahallisuuden ala heijastuu (törkeän) tuottamuksen rangaistamisen tarpeellisuuteen. Mitä laajempi tahallisuus on, sitä vähemmän on periaatteessa tarvetta kriminalisoida kyseinen käyttäytyminen myös (törkeän) tuottamuksellisenä. Toinen asia on, että varsinkin rikoslain ulkopuolisiin rikkomustyyppiin tekoihin on usein tehokkuussyistä liitetty rangaistavuus myös tuottamuksellisenä.

Tahallisuuden ”riidattomaan” alueeseen on perinteisesti tavattu lukea kielletyn seurauksen, esimerkiksi toisen

kuoleman, aiheuttaminen tarkoituksellisesti. Sama koskee relevanttien seikkojen pitämistä varmana tai niiden tietämistä (jolla tosin toisinaan on ymmärretty tahallisuutta yleensä). Tahallisuus on kuitenkin yleensä vielä tätä laajempi.

Miten siis tämä tahallisuuden alin aste tulee luonnehtia? Tähän on oikeustieteessä jo pitkään etsitty vastausta. On syntynyt joukko tahallisuuden ja tuottamuksen välistä rajanvetoa koskevia malleja tai teorioita. Ne pyrkivät vastaamaan kysymykseen siitä, oliko esimerkiksi toista vatsaan puukolla iskeneellä tahallisuus jopa suhteessa kuolemaan, jolloin hänet tuomitaan tapon yrityksestä (tai kuoleman seurauksena taposta), vai syyllistykö hän törkeään pahoinpitelyyn (kuoleman seurauksena lisäksi kuolemantuottamusrikokseen). Tai oliko 14-vuotiaan kanssa seksuaalisesti tekemisissä olleella tahallisuus suhteessa siihen, että partneri oli alle 16-vuotias, kun hän oli havainnut partnerin olevan melko nuori, mutta oli tarkoituksellisesti jättänyt selvittämättä tämän iän pysyäkseen näin varmemmin edesvastuun ulottumattomissa.

Voidaan sanoa, että kaiken tahallisuusvastuun perustava edellytys on, että tekijä on tehoketkellä ymmärtänyt, että hänen tekonsa saattaa johtaa tiettyyn seuraukseen ja/tai että tietyt olosuhteet saattavat olla käsillä. Mutta tämä on vasta välttämätön, ei vielä riittävä edellytys. Riskinmieltäminen sellaisenaan merkitsee vasta tiedostettua tuottamusta. Peruskysymys on, mitä lisää siis tarvitaan, jotta kyse olisi tahallisuudesta? Perinteinen tahallisuuden alinta astetta määrittävä malli, nk. positiivinen tahtoteoria, lähti siitä, että tuo lisätekijä on seurauksen/olosuhteen hyväksyminen tai välinpitämätön suhtautuminen siihen. 1970-luvulta alkaen vahvaan asemaan nousi todennäköisyystahallisuus, joka edellyttää seurauksen/olosuhteen pitämistä varsin todennäköisenä.

TAHALLISUUS JA RIKOSLAINSÄÄTÄJÄ

Koska tahallisuus muotoaa rangaistavan alaa, voidaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen katsoa puhuvan sen puolesta, että tahallisuudesta otetaan riittävät säännökset lakiin. Näin asia nähtiin myös rikoslain kokonaisuudistuksessa. Tahallisuuskysymykset

kuuluvat rikosoikeuden yleisten oppien asioihin, joita koskeva uudistuspaketti tuli voimaan vuoden 2004 alussa.

Asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 44/2002) ehdotettiin lakiin otettavaksi tahallisuuden määritelmä, jossa tahallisuuden alarajan perusti relevantin seikan pitäminen varsin todennäköisenä. Lakivaliokuntakäsittelyssä tilanne kuitenkin vielä muuttui. Valiokunta katsoi, että seuraustahallisuuden määrittäminen ei ole niin vaikeaa tai kiistanalaista kuin ”rikostyypeittäin vaihtelevan” olosuhdetahallisuuden. Ehdotetun säännöksen oli katsottu soveltuvan erityisen huonosti talousrikosten olosuhdetahallisuuteen ja voivan nostaa niiden tahallisuuskynnystä. Niinpä määritelmäsäännös (RL 3:6) todennäköisyystahallisuuksineen rajattiin koskemaan seuraustahallisuutta. Olosuhdetahallisuus taas jäi oikeuskäytännössä arvioitavaksi, jolloin huomioon on myös otettava tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös (RL 4:1).

Lakivaliokunnan perusteet ilmensivät yhtä tärkeää tahallisuuden ulottuvuutta: voi olla, että tahallisuuden sisältö ei kaikissa rikostyypeissä ole

1970-luvulta alkaen vahvaan asemaan nousi todennäköisyystahallisuus, joka edellyttää seurausten/olosuhteen pitämistä varsin todennäköisenä.

sama. Vaadittava mielletty todennäköisyys ehkä vaihtelee, ja kenties toisissa rikoksissa sovelletaan myös esimerkiksi hyväksymis- tai välinpitämättömyyskriteereitä, toisissa taas ei. Tämä tuo omat ongelmansa lainsäädäntötyöhön. Jos oikeustila halutaan säilyttää ennallaan, saattaa sen vangitseminen määritelmäsäännökseksi edellyttää, että käytetään varsin väljiä sanankänteitä. Seurauksena saattaa olla säännöksen konkreettisen ohjauvaikutuksen väheneminen olemattomiin. Pelkiksi koristeiksi pykälä ei tarvita.

Myös Ruotsissa ja Norjassa etsittiin samoihin aikoihin vastausta samaan kysymykseen kuin meillä. Maat hyödynsivät myös lainvalmistelutyössä tietoja toistensa oikeustilasta. Ongelmakysymykset ovat suunnilleen samat. Kaikki päätyivät lainsäädäntökysymyksessä erilaiseen tulokseen. Norjassa on käynnissä rikoslain kokonaisuudistus, joka – päin vastoin kuin meillä – aloitettiin yleisistä säännöksistä eikä eri rikoslajeista. Norjassa hyväksyttiin tahallisuusmääritelmä, jossa hyödynnetään sekä todennäköisyystahallisuutta että positivistista tahtoteoriaa. Norjalaisen määritelmän mukainen tahallisuus on jonkin verran laajempi kuin RL 3:6:ssä, ja sen soveltamisala on yleinen eikä esim. rajoitu seuraustahallisuuteen. Ruotsissa puolestaan esitettiin lakiin eräänlaiseen kvalifioituun todennäköisyystahallisuuteen pohjautuvaa tahallisuusmääritelmää oi-

keuskäytännössä vahvassa asemassa olleen mutta oikeuskirjallisuudessa voimakkaasti arvostellun rajanvetomallin tilalle. Ehdotusta ei kuitenkaan hyväksytty, ja lainsäätäjät jätti rajanvedon edelleen oikeuskäytännölle.

Seuraustahallisuuden alaraja määräytyy meillä siis RL 3:6:n ja ”varsin todennäköisenä” pitämisen mukaan. Entä paljonko on ”varsin” todennäköinen? Valitettavasti HE mahdollistaa tässä yhtä useamman tulkintalinjan. HE ei kuitenkaan ole asiassa ainoa tulkintaperuste. Hyviä syitä on lähtöä siitä HE:n tavoitteesta, että seuraus on varsin todennäköinen kun sen syntyminen on todennäköisempää kuin sen syntymättä jääminen (= ns. yksinkertainen todennäköisyys).

Olosuhdetahallisuus jäi oikeuskäytännön ja RL 4:1:n varaan. RL 4:1:n mukaan teko ei ole tahallinen, jos tekijä ei ole ”selvillä” relevanteista seikoista, kuten siitä, että partneri on alle 16-vuotias. Lakivaliokunta siis halusi, että olosuhdetahallisuudessa ei oltaisi sidoksissa ”varsin todennäköiseen”. Voidaan kuitenkin kysyä, mahdollistaako RL 4:1:n selvilläolokriteeri tahallisuuteen päättämistä RL 3:6:n yksinkertaista todennäköisyystahallisuutta matalammalla mieltämisellä. Olosuhdetahallisuuden sisällöstä onkin esitetty jo useita tulkintoja, joista eräät näyttävät olevan lähempänä, toiset kauempana RL 4:1:n sanamuotoa. On syytä muistaa, että

lain sanamuotoa ei voida syytetyn vahingoksi ylittää edes selvien esityötavoitteiden voimalla.

Vaikka sekä seuraus- että olosuhdetahallisuuden sisällöstä voidaan esittää perusteluita tulkintoja, ei voida olla tyytyväisiä siihen, että tuoreen lainsäädäntötuotteen sisältö ei ole keskeisissä kysymyksissä riittävän selvä.

TAHALLISUUS ON NÄYTETTÄVÄ TOTEEN

Tahallisuusvaatimuksen reaalinen merkitys ei riipu pelkästään tahallisuuden aineelliselle sisällölle asetettavista vaatimuksista. Yksi keskeinen näkökulma tahallisuuskysymyksissä on näytöllinen ulottuvuus. Kenellä on todistustaakka ja kuinka korkea näyttökynnys on? Saadaanko hyödyntää näytöllisiä presumioita?

Lähtökohta on selvä. Rikosasiasassa syyttäjän tulee näyttää toteen seikat, joihin syyte perustuu, siis myös tahallisuus. Näytön pitäisi olla niin vahvaa, ettei syyttömyydestä jää järkevää epäilyä. Ongelmana on, että vain tekijä itse – jos hänkään – voi ”nähdä päänsä sisään” ja olla selvillä mieltämisistään ja tahtomisistaan. Tahallisuus on siis sangen pulmallinen rikosprosessuaalinen todistusteema. Toisinaan tahallisuus on niin selvä, että se voidaan ”lukea” itse teosta. Usein ollaan kuitenkin suurten ongelmien edessä. Jonkinlaista apua tarjoavat esimerkiksi erilaiset kokemussäännöt siitä, mitä ihmiset yleensä

kyseisenlaisessa tilanteessa mieltävät. Erityiskysymyksiä liittyy tilanteisiin, joissa tekijä oli tekohetkellä päihtynyt tai psyykkisesti poikkeava.

Seuraustahallisuutta (RL 3:6) ja tunnusmerkistöerehdystä (RL 4:1) koskevien säännösten ohella lakiin otettiin tahallisuusproblematiikkaan niin ikään liittyvät säännökset kieltoerehdyksestä (RL 4:2) ja vastuusta vapauttavasta seikkaa koskevasta erehdyksestä (RL 4:3). Jatkossa tulee mm. lainkäytössä otettavaksi kantaa moniin säännösten suhteita koskeviin kiinnostaviin rajankäyntikysymyksiin. Yksi sellainen on kysymys siitä, milloin oikeudellista seikkaa koskeva erehdys on tunnusmerkistöerehdys, jolloin tahallisuusvaatimus jää täytymättä, milloin taas kieltoerehdys, joka vain poikkeuksellisesti vapauttaa rikosoikeudellisesta vastuusta. ■

Artikkeli perustuu kirjoittajan väitöskirjaan Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu A 263.

Yhteyssyyttäjillä riittää työtä Virossa ja Venäjällä

Yhteyssyyttäjien tehtävänä on mm. luoda yhteistyösuhteita asemamaansa oikeusviranomaisiin ja koordinoida oikeusapupyynnöitä. Tuuli Eerolainen Tallinnassa ja Eija Velitski Pietarissa hoitavat sekä yksittäisiä rikosasioita että järjestävät koulutusseminaareja.

Tuuli Eerolainen on järjestyksessä toinen suomalainen yhteyssyyttäjä Tallinnassa, ensimmäinen aloitti siellä vuonna 2001. Eerolainen työskentelee Suomen lähetystössä, mutta hänellä on mahdollisuus työhuoneeseen myös Viron oikeusministeriössä. Vastaavasti Suomen oikeusministeriössä työskentelee vironlainen **Jüri Urm**.

Eerolainen aloitti Tallinnassa vuoden alussa. Hän kertoo, että alku meni lähinnä opiskellessa mutta vähitellen työ alkaa asettua uomiinsa. Hän on todella innostunut työstään ja suunnittelee jo nyt jatkavansa toisenkin kaksivuotiskauden. Suurin osa ajasta menee yksittäisten rikosasioiden etenemisessä auttamiseen. Suomesta yhteydenottoja tulee eniten poliisilta ja tuomioistuinalitokselta, mutta hänestä yllättävän vähän syyttäjiltä.

– Mielestäni syyttäjät eivät ole tarpeeksi mukana sellaisten juttujen esitutkinnassa,

joissa on kansainvälisiä yhteyksiä. Lisäksi syyttäjän pitäisi kantaa nykyistä enemmän huolta siitä, miten todistajat saadaan haastettua. Esimerkiksi tavanomaisessa rikosjutussa saattaa olla virolaisia todistajia, mutta syyttäjä ei tule ajatelleeksi kansainvälistä näkökulmaa, koska hän itse ei joudu pyytämään ulkomailta mitään. Oikeuden puheenjohtajat sitten soittavat minulle ja kysyvät, miten todistajan kuuleminen saataisiin järjestettyä, hän harmittelee.

– Myös siihen pitäisi kiinnittää huomiota, että syyttäjät olisivat mukana vieraisiin maihin tehtävien oikeusapupyynnöiden sisällön suunnittelussa. Joskus apupyynnöön on jopa tullut eri rikosnimikkeet kuin syytteessä, jolloin vastapuoli voi käyttää tilannetta hyväkseen käräjillä.

Yleensä avunpyynnöt ovat haastamiseen liittyviä. Viime aikoina Eerolainen on suositellut todistajan kuulemiseen videoyhteyttä. Tämän vuo-

den ajan videoyhteyttä on pilotoitu Suomen eri tuomioistuinten sekä Suomen ja Viron välillä. Esimerkiksi sen sijaan että pyrittäisiin saamaan virolaiset Suomeen todistamaan, heitä voidaan kuulla virolaisessa tuomioistuimessa. Sillä on käytettävissään kaikki Viron lain pakkokeinot, jolloin onnistumisprosentti on parempi. Hän pitää sitä myös yksinkertaisimpana ja halvimpana keinona. Toistaiseksi videoyhteyssistuntoja on järjestetty vasta yksi, mutta Eerolainen uskoo niitä tulevan lähiaikoina useita.

– Toinen puoli työstä on koulutuksellinen. Pysin järjestämään erilaisia seminaareja, jotta suomalaiset ja virolaiset oppisivat tuntemaan toisiaan ja ymmärtämään, miten toisen maan prosessi kulkee. Silloin ehkä osattaisiin jo jutun alkuvaiheissa pohtia, millaista yhteistyötä olisi järkevää tehdä. Marraskuun puolivälissä oli kaksipäiväinen huumausainerikosseminaari, johon osallistui esitutkintaviran-

omaisia ja syyttäjiä kummatkin maasta. Tavoitteena on löytää entistä parempia yhteistoimintamalleja tutkintoihin ja tarvittaessa jopa perustaa yhteisiä tutkintaryhmiä.

Lisäksi hän on ehtinyt järjestää korruptiorikosseminaarin syyskuussa ja keväällä Viron oikeusministeriön kanssa virolaisille tuomareille EU:n siviili-instrumentteja koskevan seminaarin.

Tuuli Eerolainen hoitaa vain Suomen ja Viron välisiä asioita. Hän on miettinyt, onko tarvetta laajentaa aluetta koko Baltiaan kuten poliisiyhdyshenkilöillä, mutta ei usko sitä olevan. Rikollisuus vaikuttaa kuitenkin enemmän Suomen ja Viron väliseltä.

PIETARI AIVAN TOINEN MAAILMA

Eija Velitski on ensimmäinen suomalainen yhteyssyyttäjä Pietarissa. Hän aloitti oikeusalan erityisasiantuntijan työn syksyllä 2003. Nykyään hän on diplomaatin statuksella ulkoasiainministeriön palve-

Tuuli Eerolainen toimii yhteissyöttäjänä Tallinnassa.

Eija Velitski edistää Suomen ja Venäjän oikeudellista yhteistyötä.

luksessa ja työskentelee Suomen Pietarin pääkonsulaatissa.

– Pietarissa on tällä hetkellä 4,8 miljoonaa asukasta. Luoteis-Venäjä on kolme, neljä kertaa Suomen kokoinen alue ja asukkaita noin 14,5 miljoonaa. Näistä lähtökohdista työtä piti lähteä rakentamaan, mitään kanavia ei ollut. Pelkästään kaupungin rikoksenhoidon tilanteen hahmottamiseen meni useita kuukausia. Sitä helpotti se, että virkatehtäviin kuuluu seurata sellaisia oikeudenkäyntejä, joissa on suomalainen osapuoli, Velitski kertoo.

– Niitä seurattessa selvisi, että tuomioistuimissa ei välttämättä ollut tietoa Venäjän allekirjoittamista kansainvälisistä sopimuksista. Esimerkkeinä vaikka rahanpesusopimus ja eurooppalainen yleisopimus oikeusavusta rikosasioissa. Suomen ja Venäjän välisten oikeusapupyyntöjen suhteen taas tuli ilmi, että apua ei jostain syystä annettu tai se annettiin jotenkin puutteellisena. Tästä alkoi kehkeytyä ajatus, että itse asiassa ainoa tapa lähteä purkamaan asioita on järjestää siellä seminaareja

Ensimmäinen Velitskin jär-

jestämä seminaari koski talousrikoksia, toinen huumausainerikollisuutta, kolmas prostituutiota ja ihmiskauppaa ja nyt joulukuun alussa pidetty kansainvälisiä oikeudenalan sopimuksia. Näissä työseminaareissa on käyty läpi konkreettisia juttuja, jotka ovat vireillä Suomen puolella. Seminaareihin on osallistunut esitutkintaviranomaisia ja syyttäjiä molemmista maista ja tuomareita lähinnä Venäjältä sekä lisäksi Venäjän oikeusministeriön kansainvälisen yksikön ja Moskovan pääsyyttäjänviraston alaisen oikeustieteellisen korkeakoulun ihmisiä.

– Marraskuussa olin Novgorodissa ympäristörikoksia käsittelevässä seminaarissa, josta sai niin paljon ajattelemisen aihetta, että se poikii varmasti seminaarin pidettäväksi myös pääkonsulaatissa. Oikeastaan jokainen rikosoikeuden sektori vaatisi paljon töitä. Rikollisuutta on Pietarissa aika paljon mutta määrärahoja vähän ja tietysti yksi ongelma on korruptio. Sitä esiintyy kautta oikeushallinnon ja se näkyy välillä oikeudenkäyntienkin yhteydessä. Jos jossain vaiheessa huomaa, että juttua ei enää

ajeta kuten sitä pitäisi tai puheenjohtaja on menettänyt mielenkiintonsa, melkein tietää maksetun välistä.

TOIMITTAVA VENÄJÄN LAKIEN MUKAAN

Seminaarit ovat Velitskin mukaan olleet antoisia, koska on tullut ilmi, ettei oikeusavun antaminen ole välttämättä Venäjän viranomaisista kiinni vaan lainsäädännöllisistä esteistä. Joissakin rikoksissa esimerkiksi näyttökysymykset ovat aivan erilaiset kuin Suomessa. Esimerkiksi jotta Venäjällä ylipäätään tulee tuomituksi huumausainerikoksesta, huumausaine pitää löytyä hallusta, kun vastaavasti Suomessa saattavat kansaepäilytysten kertomukset, laboratoriolausunnot takavarikoista ja telekuuntelu riittää.

– Myös esimerkiksi takavarikot ovat siellä hankalia ja vaativat tällä hetkellä Moskovan pääsyyttäjänviraston hyväksyntää. Käytännön asioiden nopea hoitaminen saattaa siis olla melko hankalaa. Minun on kuitenkin siellä työskennellessäni noudatettava Venäjän lakia, enkä voi lähteä oikomaan pykäläiä.

Yksi keskeinen tavoite hänen mukaansa työssä on se,

että rikosvastuu saataisiin kohdennettua sillä lailla, että kukin tuomittaisiin omassa kotimaassaan. Eli poliisien ja miliisien esitutkintayhteistyönä – johon usein on jo kytketty syyttäjät mukaan – kiinniotot tapahtuisivat sillä tavalla, että venäläistä huume-kuriiria ei päästetä Suomeen vaan hänet otettaisiin kiinni Venäjän puolella. Siihen mennessä saatu näyttö riittää yleensä Suomessa syyteharkintaan viemiseen.

Eija Velitski palaa Suomeen 2006 lopussa. Sitä ennen hän aikoo kartoittaa vakavan rikollisuuden tutkintamenetelmiä ja lainsäädännön eroavaisuuksia, jotta jo oikeusapupyyntöjä tehtäessä pystyttäisiin tietämään, missä laajuudessa apua kannattaa pyytää.

Hän kertoo, että luuli tietävänsä minne menee, mutta ei siihen kuitenkaan osannut varautua. Tärkeää on osata kieltä ja tuntee kulttuuria ja tapoja. Pääsääntöisesti venäläiset ovat erittäin ystävällisiä, mutta kuitenkin luottamus oikeusviranomaisten kanssa täytyy hankkia omalla työllään. Sen saamisen jälkeen heidän kanssaan on helppo tehdä töitä. Yleensä asioiden hoito edellyttää aina henkilökohtaista tapaamista ja neuvotteluja. Tietenkin jokapäiväinen elämä on siellä ihan toista kuin Suomessa ja siihen täytyy valmistautua. Töissä sen sijaan käytännön ongelmia ei juuri ole ollut ja pääkonsulaatin uudet tilat ovat suorastaan upeat.

– Koskaan en ole katunut sinne lähtemistä, päinvastoin. Kokemus on ollut rikastuttava: on päässyt näkemään ja kokemaan paljon sellaista, mikä ei olisi mahdollista, jos ei eläisi siinä maassa. ■

Göteborgissa rakennetaan turvallisuutta monipuolisesti

Göteborgin rikosentorjuntaohjelma on nimeltään Tryggare och Mänskligare Göteborg – turvallisempi ja inhimillisempi Göteborg. Kumpaankin puoleen panostetaan: rikoksia ei torjuta ryppysaisesti vaan tavoite voi olla kätkeytyä hyvinkin yllättävään yhteyteen, esimerkiksi nuorten katukoripallokenttään tai kulttuuriyöhön. Ideana on luoda uusia kohtaamispaikkoja.

Tryggare och Mänskligare Göteborg perustettiin virallisesti vuonna 2001. Pohjana on Ruotsin oikeusministeriön vuonna 1996 käynnistämä rikosentorjuntaohjelma *Allas vårt ansvar* (kaikkien meidän vastuu). Yhtenä tavoitteena oli paikallisten rikosentorjuntaneuvostojen perustaminen kuntiin ja myös Göteborg sai Ruotsin rikosentorjuntaneuvostolta BRÅ:ta vuonna 1999 avustusta oman toimintansa käynnistämiseen.

Göteborgin paikallinen rikosentorjuntaneuvosto ja sen ”kansliaryhmä” toimivat suoraan kaupunginhallituksen alaisuudessa. Neuvostossa on kahdeksan jäsentä: kaupunginhallituksen puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja, läänin poliisimestari, kriminaalihuoltojohtaja

sekä maahanmuuttajien kotoittamista hoitavan toimiston, kiinteistönomistajien yhdistyksen, lastensuojeluyhdistyksen sekä tutkimuksen edustaja. Kansliaryhmässä työskentelee yhdeksän ihmistä, osa tosin osapäiväisesti. Toimenkuvia ovat mm. tutkimus, kulttuuri, fyysinen ympäristö, mediasuhteet ja tiedottaminen sekä nuoret. Ryhmällä on oma budjetti, mikä helpottaa toimintaa olennaisesti.

Kaupungin ylimmän johdon sitoutuminen rikosentorjuntaan on ollut tärkeä edellytys työn etenemiselle. Kaupungissa on oivallettu turvallisuuden merkitys asukkaille ja kaupungin vastuu sen luomisessa. Tryggare och Mänskligare Göteborgin projektijohtaja **Borghild Håkansson** kertoo, että paikalliset poliiti-

kot ovat rikosentorjunnasta hyvin kiinnostuneita ja aktiivisia osallistumaan kokouksiin ja muuhun toimintaan. Osasyynä tähän saattaa olla se, että ryhmä pyrkii keksimään kokouksille ja seminaareille hauskoja ja erikoisia nimiä, joissa ei ole mitään rikoksiin viittaavaakaan. Keskeinen idea on toimia muttei näkyä. Luovuus kukoistaa tässä suhteessa ja rikosentorjuntatoimiston ihmiset vaikuttavat hyvin innostuneilta työstään.

VERKOSTUMINEN KESKEINEN TYÖTAPA

Håkansson kuvaa rikosentorjuntaa kansanterveyskysymykseksi. –Esimerkiksi sosiaali- ja terveyskysymyksissä, nuorisossa, päihteissä ja rikoksissa on paljon kyse samoista ongelmista mutta asiat on organisoitu kau-

punginhallinnossa erilleen. Verkostojen rakentaminen sekä kaupunginhallinnon sisällä että muiden toimijoiden ja asukkaiden kanssa onkin kansliaryhmän tärkeimpiä tehtäviä. Mutta myöskään ei saa unohtaa fyysisen ympäristön ja viihtyisyyden merkitystä turvallisuudelle. Sosiaalinen - ja tilannetorjunta kulkevat rikosentorjuntaohjelmassa käsi kädessä.

Keskeistä toiminnassa on luonnollisesti rikosentorjuntaan liittyvän tutkimuksen tukeminen. Tutkimusyhteistyö sujuu hyvin kaupungin kahden yliopiston kanssa. Tutkimus ei kuitenkaan ole mikään itseisarvo, vaan siihen on kytketty vahvasti tieto-aidon levittäminen. Yksi keino siihen on perinteiset seminaarit, mutta myös suoriin mediakontakteihin on

Ylimmän johdon sitoutuminen rikosentorjuntaan on ollut tärkeää työn etenemiselle. Kaupungissa on oivallettu turvallisuuden merkitys asukkaille ja kaupungin vastuu sen luomisessa.

RIIKKA KOSTAINEN

Kristiina Andersson (vas.) ja Borghild Håkansson (oik.) esittelevät Göteborgia Suomen rikosentorjuntaneuvoston Saija Järviselle ja Regina Järg-Tärnolle.

Julkaisujen tuottaminen on keskeistä Göteborgin rikosentorjuntaneuvoston toiminnassa.

panostettu. Media välittää runsaasti tietoa rikoksista, mutta rikosentorjuntatyö kiinnostaa harvemmin. Sinnikkään tiedottamisen ja oma-laatuisten tempausten ansiosta Tryggare och Mänskligaren toiminnasta on kerrottu runsaasti paikallisissa tiedotusvälineissä. Esimerkiksi vuosina 2001 ja 2002 aiheesta julkaistiin keskimäärin yksi artikkeli viikossa.

Todellisten rikollisuustietojen välittäminen median kautta on tärkeää turvallisuuden rakentamisessa, sillä asukkai-

den turvattomuuden tunne juontaa myös siihen, miten media käsittelee rikollisuutta. Ohjelmassa puhutaan suoraan mielipiteen muokkaamisesta.

TURVALLISUUSKÄVELYT OSOITTAUTUNEET HYVÄKSI KEINOKSI

Yksi tapa päästä kiinni turvattomuuden tunteisiin ovat myös asuinalueilla järjestetyt turvallisuuskävelyt. Ideana on tutkia aluetta turvattomuuden näkökulmasta. Kävelyille osallistuu asukkaiden

lisäksi kaupunkisuunnitteluviraston, kiinteistönomistajien, pysäköintihallinnon, katuviraston, sosiaalihuollon, poliisin, eläkeläisyhdistysten, naisryhmien jne. edustajia. Kävelyt järjestetään aina pimeän tulon jälkeen, jolloin viranomaiset eivät alueella yleensä ole liikkuneetkaan. Ryhmä kulkee ympäri aluetta kartan kanssa, johon merkitään ongelmakohtat. Samalla keskustellaan jo siitä, kenen vastuulla asian korjaaminen olisi. Apuna on tarkistuslista yleisistä ongelmakohtista kuten valaistuksesta sekä bussipysäkkien ja pysäköintialueiden sijoittelusta.

– Kävelyjen tärkein tulos on ollut, että asukkaat ja ympäristön rakentamisesta vastuussa olevat ovat päässeet keskusteluyhteyteen ja on syntynyt aitoa demokraattista suunnitteluprosessia. Yleensäkin kaupungin suunnittelussa pyritään koostamaan ihmisiä, niin nuoria ja vanhoja kuin naisia ja miehiä, yhteen keskustelemaan tarpeistaan. Näin toimittiin esimerkiksi uuden ostoskeskuksen suunnittelussa, ja toivottavasti lopputuloksena on paikka, jossa kaikenikäiset voivat viihtyä. Idea on avata kaupunki asukkaille niin, että jokainen göteborgilainen voi turvalliseksi olonsa tuntien liikkua, missä haluaa ja milloin haluaa, kertoo arkkitehti **Gerd Cruse Sondén**.

KULTTUURIYÖN KAUITA KONTAKTEJA IHMISIIN

Tryggare och Mänskligaren ideana on ensin luoda epämuodollisia kontakteja ja virallistaa ne myöhemmin tarpeen mukaan. Ja näitä kontakteja varten tarvitaan kohtaamispaikkoja. Borghild Håkansson korostaa, että kulttuurien kohtaamisessa täytyy nähdä luovuutta ja mahdollisuuksia eikä vain riskejä konflikteille.

Yksi tärkeimpiä kohtaamispaikkoja on ollut vuonna 2002 vanhan kaupungin torilla järjestetty kulttuuriyö, jossa toimisto on aktiivisesti mukana. Ideana oli saada ihmiset näkemään tori ja sen mahdollisuudet uusin silmin kulttuurin avulla. Kulttuuriyönä torilla oli valonäytöksiä, musiikkia ja tanssia. Tapahtuman jälkeen torin ympäristöä on kaunistettu ja esimerkiksi raitiovaunupysäkkien turvallisuutta parannettu. Samaa ideaa on sovellettu toiselle torille rakennetulla katukoripallo- ja skeittikentällä. Nuorten kanssa menetelmänä rikosentorjuntatyössä on käytetty myös esimerkiksi teatteria. ■

Lisätietoa
www.tryggaremanskligare.goteborg.se.

Pedofiilirinki saatanaa palvomassa?

Pedofiliaksi ja inestiksi luokitellaan julkisuudessa sekalaisia ilmiöitä

Ilta-Sanomien lööppi kertoi 19.9.2005, että kymmenen koulutyt- töä oli joutunut saatananpalvojen uhriksi. Lehdestä ilmeni, että kyse ei ollut saatananpalvojiksi kääntymisestä tai tapetuksi tulemisesta vaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kului muutamia päiviä, ja poliisi kiisti juttuun liittyvän saatanan- palvontaa. Saatananpalvoja ei löytynyt. Sen sijaan pidätettiin 23-vuotias mies murrosikäisten tyttöjen seksuaalisesta hyväksikäytöstä epäiltynä. Mies on tiettä- västi nyttemmin vapaana odottamassa oi- keudenkäyntiä. Oliko kyse pedofiiliasta, jota termiä monissa asiasta kertoneissa jutuissa käytettiin?

Toinen alkusyksystä keskustelua herät- tänyt tapaus oli korkeimman oikeuden ratkaisu tapauksessa, jossa isän kerrottiin antaneen kielisuudelmia pikkupojilleen. Tapaus herätti voimakasta kritiikkiä kor- keimman oikeuden ratkaisua kohtaan. Oliko tässä tapauksessa kyse pedofiiliasta tai inestistä?

LAKI EI RANKAISE PSYKKISISTÄ OMINAISUUKSISTA VAAN TEOISTA

Julkisessa keskustelussa *pedofilia*-termiä käytetään juridisen lapsen seksuaalinen hyväk- sikäyttö -termin sijasta usein silloinkin kun hyväksikäyttötapauksessa ei ole kysymys pedofiiliasta. Rikoslaisla lapsiin kohdistu- vat seksuaalirikokset, hyväksikäyttö, rais- kaus ja sukupuoliyhteyteen pakottami- nen, on määritelty tekojen kautta, ei teki- jän taipumuksen kautta. *Pedofilia* taas on psykiatrinen termi, joka kuvaa henkilön psyykkistä ominaisuutta, ei tekoa.

Seksuaalihäiriöiden diagnostiset kri-

teerit määritellään kansainvälisessä ICD- 10 (International classification of disea- ses) tautiluokituksessa, jonka suomenkie- listä versiota pitää yllä Stakes. Pedofilia eli lapsikohteinen seksuaalihäiriö määri- tellään luokassa F65.4 seuraavasti:

A. Täyttää sukupuolisten kohdehäiriöi- den yleiset kriteerit.

B. Halu seksuaaliseen toimintaan esi- murrosikäisen lapsen tai lasten kanssa on vallitseva tai pysyvä.

C. Henkilö on vähintään 16-vuotias ja kriteerin B osalta vähintään viisi vuotta kohdettaan tai kohteitaan vanhempi.

Välillä puhutaan myös nuoruusikäisiin kohdistuvasta seksuaalisesta kiinnostuk- sesta termillä hebefilia. Tätä ei kuitenkaan ole ICD-10 tautiluokituksessa määritelty seksuaaliseksi häiriöksi.

ICD-10 lisäksi viitataan silloin tällöin **Grothin, Hobsonin ja Garyn (1982)** luomaan tyypittelyyn, joka jakaa hyväk- sikäyttäjät regressoituneisiin ja fiksoitu- neisiin hyväksikäyttäjiin. Tyypittelyn pohjana on ajatus hyväksikäyttäjän psyykkisen dynamiikan eroista. Fiksoitu- neelle hyväksikäyttäjälle, joka lähinnä vastaa pedofiiliä, lapsi on ensisijainen kohde. Regressoituneelle hyväksikäyttä- jälle lapsi on aikuisen korvike ja vasta toissijainen kohde, jos seksiä aikuisen kanssa ei ole saatavilla. Tyypittely on tie- tenkin vain keskustelua helpottamaan tehty apuväline, eikä todellisten hyväksi- käyttäjien soveltaminen tyypittelyyn aina onnistu. Luonnehdintaa tällainen tyypit- tely voi kuitenkin helpottaa.

Hyväksikäyttäjistä on vuosien varrella tehty huomattava määrä luokitteluja ja

tyypittelyjä ilman että olisi päädytty mi- hinkään yksiselitteiseen lopputulokseen. Tämä lienee ymmärrettävää siksikin, että on tapauksia, joissa nuoren tekijän psyyk- kinen rakenne muotoutuu vasta tulevai- suudessa. Valtaosa nuorehkojen tyttöjen kanssa seurustelleista nuorista miehistä siirtyy iän lisääntyessä seurustelemaan aikuisten naisten kanssa. Jotkut harvat juuttuvat tavoittelemaan seksiä alaikäis- ten kanssa.

Jos ajattelemme vähän yli 20-vuotias- ta miestä, jolla on seksisuhde 14- tai 15- vuotiaaseen tyttöön, ei ole ilmeisesti mi- tenkään selvää, että hänet voitaisiin sijoit- ta sen enempää ICD-10 pedofiilian mää- ritelmään kuin kumpaankaan Grothin ja hänen työtoveriansa hyväksikäyttäjätyypp- iinkään. 14-vuotiaat tai vanhemmat ei- vät ole esimurrosikäisiä. Seksuaalirikolli- nen on kuitenkin se, joka on ryhtynyt sek- siin alaikäisen kanssa.

Kehityspsykologisesti absoluuttisesti oikeaa ja tarkkarajaista suojaikärajaa ei tietenkään ole löydettävissä. Yksilöt kyp- syvät hieman eri ikäisinä. YK:n lapsen oi- keuksien yleissopimuksessa 1. artiklassa ”lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18- vuotiaasta henkilöä, ellei lapsen soveltu- vien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saa- vuteta aikaisemmin”. Suojaikärajat vaih- televatkin maasta toiseen. Yleisintä näyt- tää kuitenkin olevan, että suojaikäraja on 16, mutta joissakin maissa raja on niin- kin matala kuin 13 tai jopa 12 vuotta. Myös 16 vuotta korkeampia ikärajoja käytetään. Vertailua vaikeuttaa se, että monissa maissa on useampia suojaikära- joja, joihin liittyy erityisehtoja.

PEDOFILIA JA SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ

Syitä pedofilia-termin suosioon uutisoinnissa lienee useita. Ensinnäkin rikoslaisa käytetty ”lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö” on pitkä ja taivutettuna kömpelö sanayhdistelmä. *Pedofiilillä* taas on lehtijuttua ajatellen monia etuja: se on iskevä ja lyhyt ja rajaa selkeän tuntuaisesti tietyn ihmisryhmän. Se on kirjoittajalle ja lukijalle helpompaa. Pedofilia-termi on kuitenkin usein harhaanjohtava.

Valtaosa alaikäisten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ei ole pedofiilien, toisin sanoen sellaisten henkilöiden tekemää, joilla olisi pysyvä kiinnostus esimurrosikäisiin lapsiin. Hyväksikäytön yleisyyttä selvittänyt koululaisille tehty kysely ja vastaavat tutkimukset muissa maissa osoittavat valtaosan ahdistelusta ja hyväksikäytöstä kohdistuvan jo murrosikäisiin ja sen loppuvaiheessa oleviin nuoriin, selvästi enemmän tyttöihin kuin poikiin (Sariola & Uutela 1992, Sariola 2005, Larsen & Larsen 2002).

Murrosiän loppuvaiheessa olevien tyttöjen sekundaariset seksuaaliset tunnusmerkit eivät viittaa tekijän mieltymyseen lapseen, kuten luultavasti usein ajatellaan, vaan pikemminkin sukukypsään naiseen. Kyse ei siis olekaan siitä, että tekijän mieltymys olisi hakeutumassa yhä nuorempiin lapsiin, vaan siitä että nämä tytöt ovat jo siirtymässä aikuisuuteen. Tästä syystä he itsekin voivat olla näissä suhteissa aktiivisia.

Tytöille on tavanomaista seurustella itseään vanhempien poikien kanssa (Kontula 1988). Jotkut aloittavat seurustelun aiemmin kuin toiset ja jotkut tytöt ihasuttavat itseään vanhempia poikiin ja nuoriin miehiin. Nuoret miehet voivat olla kiinnostuneita nuorista naisista ja vasta murrosiän loppuvaiheessa olevista tytöistä. Rikokseen he syyllistyvät, jos ryhtyvät seksuaalisuhteeseen alle 16-vuotiaan kanssa. Se ei kuitenkaan tee heistä pedofiilejä.

Silloin kun kyse on alle 16-vuotiaista mutta lähellä tuota ikää olevista nuorista, voidaan seksistä alaikäisen kanssa olla rankaisematta, jos osapuolten iässä ja henkisessä ja fyysisessä kehityksessä on vain vähäinen ero. Asia on jätetty viime kädessä tuomioistuimen ratkaista-

vaksi kunkin tapauksen erityispiirteiden mukaan.

TERMEJÄ KÄYTETÄÄN LAAJEMASSA MERKITYKSESSÄ

Pedofilia-termiä käytetään helposti myös muista aiheista sivuavista ilmiöstä ehkä hieman liian herkästi. Eräs tällainen ilmiö saattaa olla murrosikäisten poikien ja nuorten miesten halu hätkähdyttää mauttomalla pilailulla. Pedofilia tarjoaa tähän oivallisen mahdollisuuden nykyään, kun monet aiemmin tabuina pidetyt asiat, kuten homoseksuaalisuus, eivät niiden tabuluonteen haihduttua enää hätkäytä ketään.

Pieni kohu nousi internetissä Vauva-lehden sivuja pedofiliaohjeineen häiriköineistä kirjoituksista. Toisaalta puhuttiin pedofiilistä, joka antaa hyväksikäyttöohjeita, toisaalta poliisi epäili kyseessä olevan ilkeä. Samantapaista tahallista vedäystä ilmeisesti harjoitettiin soittotelemaalla Pekka Saurin Yöradio-ohjelmaan seksuaalisiin häiriöihin liittyvistä aiheista. Poliisin arvio voi siis hyvinkin osua oikeaan. Haluaisiko oikea pedofiili ottaa riskin jäädä kiinni moisesta kirjoittelusta ja paljastua viranomaisille?

Pedofiili-termin lisäksi laajennettuun käyttöön ovat aikanaan joutuneet myös *insesti* ja *pedofiilirinki*. Ringillä ei tarkoitettukaan pedofiilejä yhteistoiminnassa niin kuin voisi luulla, vaan sillä voitiinkin tarkoittaa yhtä pedofiiliä, joka oli hyväksikäyttänyt useita lapsia. Tätä kutsuttiin sooloringiksi. Termien merkitysalan tahallinen venyttäminen on tuttua kaikille, jotka ovat tekemisissä erilaisen yhteiskunnallisen keskustelun ja kampanjoinnin kanssa. Ongelmaa saatetaan suurennella, jotta omalla sanomalla olisi enemmän huomioarvoa.

Insesti-termi tarkoittaa lähisukulaisten sukupuolisuhteita. 1980-luvun hyväksikäyttökeskustelussa jotkut intressiryhmät alkoivat käyttää *insestiä* tarkoittamaan kaikkea lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Esimerkiksi Oslossa toimiva *insestin* vastainen tukikeskus määrittelee edelleen ”*insestin* seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jonka tekijä on joku johon lapsi luottaa. Hyväksikäyttäjää voi olla vanhempi, sisarus, muu perheenjäsen, naapuri, opettaja tai joku muu.” Tällainen termien merkityksen hämärtäminen haittaa täsmällistä

keskustelua aiheesta.

Myös *saatananpalvontaan* on viitattu kovin helposti. Ruotsissa nousi viime keväänä valtava kohu Suomessakin tänä syksynä lyhennettynä nähdystä dokumentista Sukupuolisota (Könskriget), jossa Uppsalan yliopiston professori **Eva Lundgren** ilmeisen vakavissaan väitti, että hyvässä asemassa olevat ruotsalaismiehet surmaavat Ruotsin metsissä satoja lapsia vuosittain satanistisissa menoissaan. Lundgrenin mukaan miehillä on vallassaan naisia, joiden tehtävänä on varta vasten synnyttää lapsia uhrattavaksi. Todisteita ei tietenkään ole löytynyt. Kohu ei tällä kertaa koskenutkaan satanistien kauheutta vaan naisliikkeen ideologina tunnetun professorin ja hänen salaliittoteorioidensa uskottavuutta.

Alussa viitattiin korkeimman oikeuden taannoiseen päätökseen (KKO:2005:93). Asia koski siis lasten suutelua ja se käsiteltiin hyväksikäyttösyytteinä. Korkein oikeus vapautti miehen. Jutun asiakirjoista käy ilmi, että väitetty hyväksikäyttö oli jatkunut täysin salailematta, lasten äidin ja ulkopuolisten nähdessä kokonaista viisi vuotta ja kolme kuukautta. On vaikea välttyä ajatukselta, että tapausten sattuessa hyväksyty käyttäytyminen haluttiin riittäessä avioero- ja jälkikäteisen tulkita hyväksikäytöksi. Hyväksikäyttöväitteiden käyttäminen välineellisesti taas on ihan eri asia kuin insesti tai pedofilia. ■

KIRJALLISUUS

Groth, A.N., Hobson, W.F. & Gary, T.S. (1982). The Child Molester: Clinical observations. In: Conte, J.R., Shore, D.A. & Co-editors (1982). Social Work and Child Sexual Abuse. Journal of Social Work & Human Sexuality, Vol 1 numbers, 1/2. Hellweg-Larsen, K. & Böving-Larsen H. (2002). Unges Trivsel år 2002. Statens Institut for Folkesundhed. København.

Kontula, O. & Meriläinen, J. (1988). Nuorten kypsyminen seurusteluun ja seksuaalisuuteen. Lääkintöhallituksen julkaisuja, sarja tutkimukset 9/1988.

Sariola, H. & Uutela, A. (1994). The Prevalence of Child Sexual Abuse in Finland. Child Abuse & Neglect, Vol 18, No. 10.

Sariola, H. (2005). Onko lasten seksuaalinen hyväksikäyttö lisääntynyt? Duodecim 2005;121(20).

Kirjoittaja on tutkija Lastensuojelun Keskusliitossa.

Miksi he lopettavat?

Rikollisuutta selittävät teoriat ja mallit voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen kuuluvat näkemykset, joiden mukaan rikollisuus on varsin pysyvä ilmiö yksilötasolla. Toisessa rikoksentekijät jaetaan kahteen ryhmään, joista toisen rikollisuus on jatkuvampaa laatua. Kolmas malli uskoo siihen, että muutokset ovat mahdollisia ja rikollisuudesta luopumista myös tapahtuu.

Selkeimpiä esimerkkejä ensimmäisestä on **Michael Gottfredsonin** ja **Travis Hirschin** (1990) esittelemä itsekontrolliteoria. Kirjoittajien mukaan rikollisuuden lajityypittelyä ei enää kriminologiassa tarvita; teoria pätee kaikkialla ja kaikkiin rikoksiin. Keskeinen selittävä tekijä on alhainen itsekontrolli.

Rikollisuuden Gottfredson ja Hirschi määrittelevätkin laajasti. Rikoksia ovat ”kaikki pakon ja petoksen kautta toteutettavat toimet, joilla pyritään omien etujen ajamiseen”. Tekijät kiistävät perinteiset positivistiset syyseilykset. Rikollisuus ei ole vertaisryhmäsosialisaation, kulttuurin tai positiivisen oppimisen tuote, koska rikollisissa esiintyvät luonteenpiirteet estävät ammatillista ja koulutuksellista kehittymistä, ehkäisevät kahdenvälisiä ihmissuhteita, heikentävät fyysistä kuntoa, eivätkä tämän vuoksi edesauta minkäänlaisten sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä.

Tärkeintä on siis itsekontrolli, joka syntyy teorian esittäjien mukaan lapselle jo suhteellisen varhaisessa iässä, yleensä lähellä kahdeksatta ikävuotta. Kun tuo itsekontrolli on lapsen kehittynyt, se säilyy suhteellisen muuttumattomana loppuelämän. Itsekontrollin mää-

rä on suhteessa rikosten määrään.

Miten itsekontrolli sitten syntyy? Hirschin ja Gottfredsonin mukaan vanhemmuuden laatu on tässä keskeistä. Hyvisä perheissä itsekontrolli kehittyy ja huonoissa se jää alhaiseksi. Vanhemmat, jotka huolehtivat ja välittivät lapsestaan ja valvovat tämän käyttäytymistä, havaitsivat nopeasti mahdolliset ongelmat ja reagoivat siihen välittömästi sopivalla rankaisemisella. Tässä ei tarkoiteta julmaa ruumiillista kuritusta, pelkkä paheksuminen usein riittää. Näin lapsi oppii siirtämään tarpeidentytytään. Hän oppii myös huomioimaan toiset ihmiset. Alhainen itsekontrolli siirtyy myös sukupolvelta toiselle, koska sen omaavat ihmiset eivät pysty, eivätkä viitsi kasvattaa lapsiaan johdonmukaisella tavalla.

Toista mallia voidaan kutsua ”kahden polun teoriaksi”. Siitä esimerkkinä voidaan mainita amerikkalaisen psykologin **Terry Moffitin** biososiaalinen teoria, jota jo aiemmin on esitelty tämänkin lehden palstoilla. Moffitin (1993) mukaan on olemassa kahdenlaisia rikok-

sentekijöitä ”nuoruuteen rajoittuvia” ja ”läpi elämän pysyviä”. Näitä rikollisuustyyppisiä tulisi selittää erikseen. Ensimmäisen kohdalla on usein kysymys ”sosiaalisesta jäljittelystä”, jolla pyritään saamaan aikuisten status, silloin kun siihen ei ole vielä lainmukaisia keinoja. Pysyvän rikollisuuden taustalla sen sijaan ovat selkeämmin biologiset ja neuropsykologiset tekijät, jotka liittyvät mm. kielitaitojen oppimiseen.

Lee Ellisin (esim. 2005) evolutiivinen mieshormoniteoria (ENA) jakaa myös rikoksentekijät kahteen ryhmään. Kaikille miehille yleinen ongelmakäyttäytyminen nuoruudessa johtuu testosteronin ja muiden mieshormonien tuottamasta ”kilpailu- ja alistamisvietistä”. Osa miehistä oppii kuitenkin myöhemmin ilmaamaan tätä viettiä vähemmän rikollisella, ”sivistyneemmällä tavalla”, osalla taas tämä oppiminen on heikkoa. He jatkavat väkivaltaisina ja rikollisina keinoilla.

Lähes samoihin aikoihin, kun Gottfredson ja Hirschi esittivät ”yleisteoriaansa”, tuli julkisuuteen teos, joka on monella

Elämäkulkuun liittyvä näkökulma korostaa sitä, miten ihmiset toimivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa läpi koko elämänsä.

tapaa heidän kritiikkiään ja samalla paluuta vanhaan sosiaalisen kontrollin teoriaan. Se edustaa tässä kolmatta mallia. **Robert Sampson** ja **John Laub** (1993) lähtivät liikkeelle elämäkulun (life-course) näkökulmasta ja teoriasta. Tuossa näkökulmassa oleellisia kysymyksiä ovat seuraavat: miten ihmisten elämä ja yhteiskunnallinen muutos ovat vastavuoroisesti yhteydessä toisiinsa ja miten varhaisemmat tapahtumat ja vaikutukset säilyvät tai häviävät. Tärkeitä ovat monenlaiset siirtymävaiheet elämässä, kuten lapsuudenkodin jättäminen, työpaikan menettäminen tai vaihtaminen, armeijaan meno tai avioituminen.

Tämä elämäkulkuun liittyvä näkökulma korostaa sitä, miten ihmiset toimivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa läpi koko elämänsä. He pyrkivät sopeutumaan aktiivisesti ympäristöjen muutokseen etsiessään sekä fyysisiä että sosiaalisia ympäristöjä, jotka ovat palkitsevia ja kilpailukykyisiä. Sama ympäristö voi merkitä eri ihmiselle hyvin erilaisia asioita. Vanhukselle eläminen suurkaupungin rikosalttiissa ympäristössä voi olla uhkaavaa ja pelottavaa, kun se nuorelle teini-ikäiselle voi olla jännittävää ja myös luovaa. Ihmisen persoonallisuus voi olla hyvinkin pysyvä ja muuttumaton, mutta hänen käyttäytymisensä voi vaihdella ympäristöjen ja myös oman elämänsä vaihtelujen mukaan. Käyttäytymisen vaihtelusta huolimatta myös heidän strateginen tyylinsä pyrittäessä tavoitteisiin voi pysyä hyvin samankaltaisena (Vila 1994).

Tässä elämäkulussa Sampson ja Laub korostavat epävirallisten sosiaalisten siteiden merkitystä. Juuri näiden siteiden kautta toteutuu erilaisten yhteiskunnallisten laitosten (työ, perhe, koulu) rikollisuutta vähentävä merkitys, eikä suoraan näiden laitosten vaikuttavuuden ikäryhmittäisestä vaihtelusta. Nämä siteet ovat sosiaalista pääomaa. Heikot sosiaaliset siteet eli vähäinen sosiaali-

nen pääoma ei ole pelkästään yksilöllinen ominaisuus, joka olisi muuttumaton ja johon elämäkulussa tapahtuvat muutokset eivät vaikuttaisi. Esimerkiksi pysyvän työpaikan saaminen, asevelvollisuuden suorittaminen tai kestävän aviosuhteen solmiminen voivat johtaa sellaisten epävirallisten sosiaalisten siteiden muodostumiseen, jotka vastaavasti radikaalilla tavalla vähentävät taipumusta rikolliseen käyttäytymiseen. Käännekohtat voivat toimia myös "irtileikkaavana" elementtinä. Samalla nämä tapahtumat luovat rakenteellisten roolien pysyvyyttä.

Sampson ja Laub väittävät siten, että on olemassa hyvin paljon sellaista yhden yksilön kohdalla esiintyvää vaihtelua aikuisuuden elämäkulussa, jota ei voida selittää alhaisen itsekontrollin pysyvyydellä. Myöhemmin (2003) he ovat myös tuoneet esiin, miten samat tekijät selittävät myös rikollisuuden vähene mistä ikääntymisen myötä. Kysymys ei ole vain biologisesta vanhenemisestä, vaan luopumisen prosessista (desistance), jossa tietyt siirtymäpisteet ja myös institutionaaliset tekijät ovat tärkeitä korrelaatiotekijöitä.¹⁾ Tässä muutoksessa yksilöt ovat myös aktiivisia toimijoita, eivät vain passiivisia ympäristön uhreja. Luopumista voidaan myös katua, mutta yksilöt pystyvät hyvinkin realistisesti arvioimaan mitä menettävät, jos palaavat vanhaan "hurvitteluun".

Sampsonin ja Laubin ajattelua tukee evoluutiopsykologiaan perustuva väkivaltatutkimus. On huomattu, että avioituneella nuorella miehellä on pienempi henkirikosriski kuin naimattomalla. Mutta tämä riski palaa entiselleen eronneiden ja leskien kohdalla eli nämä palaavat samaan, riskin hyväksymisen "mielentilaan", joka vallitsee poikamiesten

kohdalla (Daly & Wilson 1997).

Ajatus rikollisen käyttäytymisen pysyvyydestä olisi siten virheellinen tai ainakin vahvasti liioiteltu. Tällöin voi olla kysymys myös eräänlaisesta perspektiiviharhasta. Jos katsomme asiaa "taaksepäin" eli moninkertaisen uusijan näkökulmasta, ilmiö voi näyttää hyvinkin pysyvältä. Mutta jos tarkastelemme "eteenpäin", muutaman rikkeen tehneen lapsen tai nuoren näkökulmasta, mahdollisuuksia voi olla vielä moneen. Sampson & Laub kirjoittavat:

Aikuisten rikosentekijöiden urakehityksen katsominen taaksepäin liioittelee pysyvyyden esiintymistä. Kun katsotaan eteenpäin nuoruudesta, paljastuu onnistumisia ja epäonnistumisia, näiden joukossa alaikäisiä nuorisoriikollisia, joista tulee normaalisti toimivia aikuisia. Tämä on aiemmin mainittu paradoksi: aikuisrikollisuutta näyttää aina edeltävän lapsuuden käytösrikkomukset, mutta useimmista käyttäytymisongelmallisista lapsista ei tule antisosiaalisia tai rikollisia aikuisia.

Ajoitus merkitsee: väärään aikaan sattunut väärä sattuma voi johtaa pahaan. Ja päinvastoin: merkitsevä positiivinen siirtymätapahtuma voi johtaa rikollisuudesta luopumiseen. Vankeinhoidon ja kriminaalihuollon ammattilaiset tuntevat tämän; kaikki "rosvot" eivät palaa takaisin, kuole tai sairastu. Osa vain kummallisella tavalla häipyi jonnekin. Muistaakseni Kauko Aromaa viittasi kauan sitten myös siihen, että kaikkea luopumista ei voida selittää kolmella, usein julkisuutta hyödyntävällä tekijällä (AA, uskonto, hyvä tai häijy nainen). Suomessakin näiden tekijöiden kartoituksessa olisi tutkimuksen paikka. ■

¹⁾ Sampson ja Laub tarkastelivat 55 miehen elämää syntymästä lähelle 70 ikävuotta. Ryhmä kuului siihen 500 miehen joukkoon, jotka olivat mukana Sheldon ja Eleanor Glueckin klassisissa tutkimuksissa (1950, 1968).

Rikoksia ja rikosentorjuntaa Huippuvuorilla

Huippuvuorten kolmella asutulla saarella Jäämerellä on asukkaita yhteensä noin kolme tuhatta, joista vähän yli puolet asuu norjalaisessa pääkaupungissa Longyearbyenissa. Muita asutuskeskittymiä ovat venäläinen Barentsburg, norjalais-ruotsalainen Sveagruva ja tutkimuskeskus Ny Ålesund. Väestörakenne on poikkeuksellinen: alle 20- ja yli 65-vuotiaita on väestössä vain neljännes ja naisia reilu kolmannes.

Poikkeuksellista on myös alkoholin alhainen hinta verrattuna mannermaahan ja ampuma-aseiden suuri määrä. Lain mukaan nimittäin jokaisen asuinalueelta poistuvan asukkaan tai vieraan pitää olla aseistautunut jääkarhujen vaaran takia. Kaikki kolme tekijää – nuoret miehet, edullinen viina ja aseiden saatavuus – ovat vakavien väkivaltarikoksien riskitekijöitä. Siitä huolimatta rikollisuus on vähäisempää kuin muualla. Poliisitarkastaja **Petter Braaten** muistaa viiden viime vuoden ajalta vain yhden tapauksen, jossa viina ja aseet olivat rikoksen synny. Eräälle miehelle ei myyty baarissa juopumustilan takia enempää alkoholia. Suuttunut mies lähti hakemaan kotoaan asetta ja palasi baariin uhkailemaan henkilökuntaa. Tämän seurauksena hän menetti välittömästi ase-kantolupansa, joka on Huippuvuorilla elintärkeä.

Väkivaltaa ei rikostilastoissa kovin paljon esiinny. Vuosina 2002 ja 2003 tuli poliisin tietoon pari väkivaltarikosta. Vuonna 2004 niitä oli poikkeuksellisesti yhdeksän. Samoin parisuhde- ja perheväkivaltaa esiintyy harvoin. Poliisitarkastaja Braaten kertoo käyneensä uransa aikana selvittämässä vain yhtä kotiriidan hälytystä.

Kuvernööri **Sven Ole Fagernæs**in mukaan yksi syy rauhallisuuteen on se, että ihmiset asuvat siellä vain työn takia.

Longyearbyenin postin/pankin ovesa on aseiden sisääntuonnin kieltävä kyltti.

Veropolitiikan takia Huippuvuorilla kannattaa olla töissä vain rajatun ajan eikä siellä pärjäisikään eläkeläisenä, työttömänä tai vakavasti sairaana, koska monet yhteiskunnan normaalit palvelut ja tuet puuttuvat. Asukkaista vaihtuu joka vuosi viidennes. Keskimääräinen asuminen on kaksi vuotta, mutta jotkut ovat tulleet jäädäkseenkin. Huippuvuorten erityispiirre on se, että saaristossa hallitsee Norjan laki, mutta siellä on käytössä myös omia keinoja. Esimerkiksi kuvernöörillä on mahdollisuus karkottaa vakavaan rikokseen syyllistynyt manteelelle.

Alkoholin myyntiä kontrolloidaan siten, että asukkailla on oma alkoholikortti, johon kaupassa leimataan ostetut alkoholilitrat. Joka kuukausi voi ostaa vain tietyn määrän väkeviä juomia ja olutta, viiniä sen sijaan saa ostaa rajattomasti. Myös turistien alkoholin osto-

Alkoholin myyntiä kontrolloidaan siten, että asukkailla on oma alkoholikortti, johon ostot merkitään.

oikeus on rajoitettu. Kortilla on pitkät perinteet kaivosyhteiskunnassa.

Huippuvuorilla asuu nykyään myös lapsia ja nuoria vanhempiensa töiden takia. Nuoret eivät eroa mantereen nuorista. Myös Longyearbyenissa paikalliset nuoret ovat syyllistyneet näpistelyihin, varkauksiin ja kiusaamiseen, mutta kuitenkin kyse on ollut melko lieviä rikoksista. Lähes aina teoista on myös jääty kiinni, koska poliisin lisäksi myös sosiaalinen kontrolli toimii hyvin. Näissä tapauksissa tekijät ovat olleet enimmäkseen poikia. Nuorten ja myös aikuisten huumausaineongelmat ovat poliisitarkastajan mukaan harvinaisia ja Huippuvuoria voi vieläkin nimittää huumevapaaksi yhteiskunnaksi.

Työillä puolestaan saattaa olla muita ongelmia. Poliisi on esimerkiksi joutunut selvittämään alaikäisiin tyttöihin kohdistuneita seksuaalirikosepäilyjä.

Jonkinlainen ongelma on ollut nuorten 14–16-vuotiaiden tyttöjen seurustelu vanhempien miesten kanssa. Pienessä yhteiskunnassa samanikäisiä seurustelukumppaneita ei löydy kaikille miehille ja nuoret tytöt joutuvat helposti erilaisten houkutusten kohteeksi. Pedofilian ja in-sestin kaltaisia vakavia rikoksia ei ole kuitenkaan esiintynyt.

RIKOKSENTORJUNTA AKTIIVISTA

Rauhallisuudesta huolimatta Huippuvuorilla ehkäistään aktiivisesti ongelmia ja rikoksentorjunnalla on tärkeä paikka kuvernöörin sekä poliisin ja muiden viranomaisten jokapäiväisessä työssä. Kuvernööri Sven Ole Fagernæs kertoo ensi sijalla olevan ympäristörikollisuuden sekä metsästyksen ja kalastusrikollisuuden ehkäiseminen. Nuorten kohdistuvista toimenpiteistä tärkeimmät ovat koulukiusaamisen ehkäiseminen ja liikenneturvallisuuden varmistaminen. Tärkeää on myös alkoholiehtoisen väkivalan ehkäisy baareissa ja kapakoissa.

Kuvernöörin toimistossa työskentelee eri alojen virkamiehiä. Poliisitarkastaja Braatenin mielestä se on hyvä asia, koska yhteistyö on helppoa ja ihmiset tutustuvat poliisiin myös muissa yhteyksissä kuin vain virkatehtävissä.

Aktiivista rikoksentorjuntatyötä tehdään kuvernöörin ja poliisitoiminnan lisäksi ehkäisyfoorumien (Forebyggende Forum) kautta. Forum aloitti työnsä viitisen vuotta sitten ja tarkoitus oli kehittää lastensuojelun, poliisin, kirkon ja nuorisotyön yhteistyötä. Forum tapaa tarpeen mukaan 3–4 kertaa vuodessa. Se on esimerkiksi järjestänyt nuorille skootterikurssin, jossa opetetaan mm. skootterin korjaamista ja liikennesääntöjä ja -turvallisuutta. Paikallishallinto on osallistunut toimintaan tarjoamalla nuorille pit-sää ja virvokkeita. Braatenin mielestä illat ovat olleet todella onnistuneita ja poliisi on saanut nuoriin hyvän yhteyden. Suhdetta pidetään yllä aktiivisesti

siten, että esimerkiksi kadulla aina pysähtyy hetkeksi juttelemaan nuoren kanssa. Koulukiusaamisen ehkäisyyn on erityisesti keskitytty ja tavoitteena on kiusaamisvapaa yhteiskunta. Kiusaamista esiintyy koulussa suhteellisen vähän.

Poliisitarkastaja nostaa esille myös baarien kanssa tehdyn yhteistyön. Poliisi on järjestänyt hotelli ja ravintola-alan turvallisuuskoulutuksia, jotka ovat tarkoitettuja muun henkilökunnan lisäksi myös ovimiehille. Nykyään tarjoilu alaikäisille on lähes poistunut ongelmialta. Henkilökunnalle on annettu myös konfliktinratkaisukoulutusta. Anniskelupaikoissa on tiukka kontrolli: jos sääntöjä ei noudateta ja alkoholia myydään esimerkiksi juopuneille, paikalta otetaan anniskelulupa pois.

VIELÄ TURVALLINEN ALUE

Huippuvuori on vielä yhteiskunta, jossa kotiovet eivät ole lukossa asukkaan ollessa poissa ja kaikki kunnioittavat toistensa omaisuutta; asuntomurtoja ei tapahdu. Poliisitarkastajan Braatenin mielestä tämä on hyvä asia senkin takia, että esimerkiksi tulipalo- tai vesivahinkotilanteissa apu on nopeampaa, kun ensin ei tarvitse murtaa ovea.

Kun kysyin paikallisilta, että minkälaisia rikoksia Longyearbyenissa esiintyy, sain hymyilevän vastauksen – jalkinevarkauksia. Selityksenä on, että vanhan kaivosyhteiskunnan perinteet ovat säilyneet – ennen vanhaan jalkineet jätettiin joka paikassa eteiseen, jotta kaivoksen hiilipölyä ei kannettaisi sisätiloihin. Vieläkin mm. matkatoimistoissa, hotelleissa ja baareissa on tätä kehottavat kyltit. Mutta hauskan baari-illan jälkeen helppo ei enää muistakaan, mitkä kengät oli tullessa jalassa eikä viimeisille jää paljon valinnanvaraa.

Kirjoittaja on suunnittelija rikoksentorjuntaneuvostossa.

Valtionavustukset rikoksentorjuntahankkeisiin 2006

Oikeusministeriö jakaa myös ensi vuonna valtionavustusta rikoksentorjuntahankkeisiin. Vuodesta 1998 lähtien se on vuosittain myöntänyt yhteisöille avustuksia osarahoitukseksi rikoksentorjuntahankkeisiin. Avustus on tarkoitettu paikallisten ja seudullisten rikoksentorjuntahankkeiden sekä rikoksentorjuntayhteistyön käynnistämiseen. Vuodesta 2000 lähtien on lisäksi jaettu avustuksia hankkeiden arviointeihin. Avustushakemukset käsittelee rikoksentorjuntaneuvosto, joka antaa suosituksensa avustusvarojen käytöstä oikeusministeriölle.

Avustukset tulevat hakuun tammi-helmikuun vaihteessa ja hakuaika kestää maaliskuun loppuun. Hakemukseen on liitettävä projektisuunnitelma ja kustannusarvio. Tietoa avustusten hakemisesta löytyy rikoksentorjuntaneuvoston verkkosivuilta www.rikoksentorjunta.fi. /RK

HAASTE vuonna 2006

Haaste ilmestyy ensi vuonna

- 13. maaliskuuta (aineisto 6.2.)
- 5. kesäkuuta (aineisto 2.5.)
- 21. syyskuuta (aineisto 25.8.)
- 11. joulukuuta (aineisto 6.11.).

Toimitukselle voi lähettää artikkeliehdotuksia, keskustelupuheen-vuoroja ja juttuideoita. Yhteystiedot löytyvät sivulta 3.

Väkivallan vähentämishojelman ehdotuksia kannatettiin laajasti

Lausunnonantajat pitivät rikosentorjuntaneuvoston valmistelemää ohjelmaluonnosta ja sen suosituksia pääosin hyvinä. Ansiokkaana pidettiin sitä, että alkoholin yhteys väkivaltaan ja sen ehkäisemiseen tuotiin ohjelmassa monipuolisesti esille.

Tavoitteena ohjelmassa olisi vaikuttaa humalahakuiseen juomiseen ja syrjäytyneisiin väkivallan käyttäjiin ja uhreihin. Lisäksi pyrittäisiin madaltamaan parisuhdeväkivaltaan puuttumisen kynnystä ja ehkäisemään työssä koettua väkivaltaa. Keskeistä olisi henkirikosten vähentäminen.

Tarkoituksena on, että väkivallan ehkäisy otettaisiin laaja-alaisesti huomioon kaikessa paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Ohjelmassa ehdotetaan, että hallitus asettaisi tavoitteekseen saada aikaan johdonmukainen laskusuunta väkivaltaa kokemaan joutuneiden määrässä, olkoon kysymys perheväkivallasta, katuväkivallasta, pienryhmäväkivallasta tai työpaikka- tai muusta väkivallasta.

Osa lausunnonantajista kaipasi ohjelmaan enemmän uhriksi joutuneen lapsen näkökulmaa siitä, miten lapset joutuvat todistamaan juomiseen liittyvää väkivaltaa. Toisaalta toivottiin myös kirjattavaksi selkeämmin, että alkoholi ei välttämättä aina ole mukana perheväkivaltatilanteissa.

Arvostelua sai myös naisiin kohdistuvan väkivallan kuvaaminen. Ehdotuksen lähestymistapaa pidettiin osin puutteellisenä ja vinoutuneena ja paikoin myös väkivallan uhreja syyllistävänä. Useassa lausunnossa todettiin naisiin kohdistuvan väkivallan taustalla olevan sukupuolten epätasa-arvon ja valtasuhteet, mihin puuttuminen edellyttäisi syvälleluotaavaa analyysia ja ymmärrystä asi-

asta. Kriittisissäkin lausunnoissa kannatettiin kuitenkin useimpia konkreettisia ehdotuksia, joilla pyritään vähentämään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Lausunnonantajat eivät osanneet laittaa suosituksia paremmuusjärjestykseen. Joidenkin mielestä suositukset olivat jääneet liian yleisiksi, mikä olisi voitu välttää merkitsemällä jokaiselle suositukselle vastuutaho. Jotkut olivat huolissaan tavoitteiden mittaamisesta liian yksinkertaisin mittarein ja tavoitteiden sitomisesta lyhytjänteisesti vain yhteen vaalikauteen.

Rikosentorjuntaneuvosto lähetti lausuntopyyntönsä 150 taholle. Lausuntoja saatiin 80.

Kansallisesta väkivallan vähentämishojelmasta tullee valtioneuvoston periaatepäätös alkuvuodesta.

Lausunnot kokonaisuudessaan netissä www.om.fi/33547.htm.

Kohdennettu poliisitoiminta hillitsee huumemarkkinoita

Poliisin tehostetulla paikallisella huumevalvonnalla pystytään hillitsemään huumemarkkinoita ja parantamaan asukkaiden turvallisuuden tunnetta. Myönteisiin tuloksiin asuinalueiden rauhoittamisessa päästään etenkin silloin, kun valvonta tehdään yhteistyössä alueen asukkaiden ja muiden viranomaisten kanssa. Tämä selviää Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksesta Poliisin huumevalvontaprojekti pääkaupunkiseudulla – seurantatutkimus.

Usein poliisitoiminta on kuitenkin lyhytjänteistä ja liian tulosorientoitunutta, jolloin asukkaiden toiveet jäävät huomiotta. Lisäksi monet tekijät vaikeuttavat yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Huumeiden käyttö ja kauppa

eivät ole pääkaupunkiseudulla kovin näkyvää, mutta muutamissa taloyhtiöissä ja kaupunginosissa on kärsitty vakavista ongelmista.

Huumevalvontaprojekti toteutettiin vuosina 1999–2001 Helsingin, Espoon, Vantaan ja Järvenpään kihlakuntien poliisilaitosten sekä keskusrikospoliisin ja liikkuvan poliisin yhteistyönä. Erityisesti kohdealueiksi valittiin muutamia kaupunginosia, joissa pyrittiin tyrehdyttämään asunnoissa tapahtuvaa huumeiden myyntiä sekä vähentämään huumeikaupasta aiheutuvaa häiriötä, oheisrikollisuutta ja turvattomuutta. Tämän lisäksi suoritettiin tehostettua ravintola- ja katuvalvontaa.

Perinteisen huumevalvonnan lisäksi

projektissa oli olennaista löytää uusia työmuotoja ja tehdä avauksia yhteistyöverkoston luomiseksi muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden sekä vapaaehtoisjärjestöjen kanssa. Huumevalvontaprojektia on jatkettu muunneltuna toimintamuotona vielä vuoden 2001 jälkeenkin.

Tutkimushankkeessa havainnointiin poliisitoimintaa projektin aikana ja seurattiin kiinniotettujen kuulusteluja. Lisäksi haastateltiin projektin kohteena olleiden taloyhtiöiden asukkaita, poliisimiehiä ja muita viranomaisia, sekä arvioitiin rikollisuudessa tapahtuneita muutoksia poliisin rikosilmoitusrekisterin tietojen avulla. Projektista on kirjoitettu enemmän Haasteessa 1/2002.

Huumerikokset lisääntyneet useimmissa Euroopan maissa

Useimmissa EU-valtioissa ja Norjassa huumausainerikosten määrän raportoidaan lisääntyneen 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Tämän kertoo EU:n huumevirasto (EMCDDA) Vuosiraportissaan 2005: huumeongelma Euroopassa.

Kasvusuuntaus on erityisen selvä Virossa, jossa ilmoitetut huumausrikokset lisääntyivät kymmenkertaisesti, ja Puolassa, jossa ne kolminkertaistuivat. Näiden rikosten määrä on kuitenkin vähentynyt vuonna 2003 Belgiassa, Espanjassa, Italiassa, Maltalla, Itävallassa ja Sloveniassa. Useimmissa EU-maissa huumeiden käyttö tai hallussapito (henkilökohtaiseen käyttöön) kattavat suurimman osan huumausainerikoksista. Luxemburgissa ja Tsekissä kuitenkin suurimman osan huumausainerikoksista muodostavat huumeiden väli-ty ja kauppa.

Kokaiiniin liittyvien huumausainerikosten osuus yleensä kasvoi vuosina 1998–2003, vain Saksassa osuus väheni. Kannabis on edelleen näissä rikok-

sissa yleisin huume useimmissa EU-maissa. Heroiiniin liittyvien rikosten määrä laski lähes kaikissa maissa vuosina 1998–2003.

HUUMEONGELMA VANKILOISSA

Arviot huumeiden pistoskäytön yleisyydestä vankiloissa vaihtelevat suuresti (1–34 %) tutkitusta vankiryhmästä riippuen. Haittoja vähentävät toimenpiteet ovat joka tapauksessa tärkeitä tartuntatautien (esim. HIV, HCV) leviämisen ehkäisemiseksi.

Kaikissa EU-maissa sekä Norjassa, Bulgariassa ja Romaniassa vankilassa annetaan nykyisin tukea huumeidenkäyttäjille, joskin palveluissa on suuria eroja. Suuntauksena on, että vangeille myönnetään yhä yleisemmin samat oikeudet kuin muullakin väestöllä terveydenhoitopalveluihin, myös huumeongelmaan liittyviin tukipalveluihin ja hoitoon. Mahdollisia palveluja ovat huumeettomat toimintaohjelmat, vieroitushoidot, korvaushoito, neuvonta ja koulutus.

Vankien huumehoito, varsinkin korvaushoito, on raportin mukaan vielä vähäistä. Kuitenkin Espanjassa 82 % vankilassa olevista opiaattien ongelmakäyttäjistä saa korvaushoitoa.

Monille huumeiden ongelmakäyttäjille vankila voi olla erityisen haitallinen ympäristö. Useimmat EU-maat ja Norja ovat nyt ottaneet käyttöön lakeja, joissa säädetään erilaisista vaihtoehdoista, joilla vankilarangaistuksia voidaan siirtää, välttää, korvata tai täydentää (esim. yhdyskuntapalvelu, ajokiellot, huumeriippuvuuden hoito). Raportin mukaan monissa maissa vankilat ovat liian täynnä, ja hoitovaihtoehto voi osoittautua kustannustehokkaammaksi rikosten rangaistusmuodoksi.

Uudessa EU:n huumeita koskevassa toimintasuunnitelmassa vuosille 2005–2008 jäsenvaltioita kehoitetaan käyttämään tehokkaasti ja kehittämään edelleen vaihtoehtoja vankilarangaistuksille niitä ongelmakäyttäjiiä varten, jotka tekevät huumeisiin liittyviä rikoksia.

Lisääntynyt alkoholin kulutus ei näy rattijuoppojen määrässä

Rattijuopumuksen vuosittainen seuranta tutkimus osoittaa, ettei rattijuoppojen määrässä liikennevirrassa ole tapahtunut muutosta vuosien 1996–2005 aikana. Tutkimuksen toteuttavat yhteistyössä sisäasiainministeriön poliisiosasto, Liikkuva Poliisi, Helsingin Yliopiston oikeuslääketieteen laitos ja Kansanterveyslaitos.

Sen sijaan tutkimus osoittaa, että alkoholia nauttineiden, mutta alle langettavan rajan jääneiden, eli niin sanottujen maistelleiden kuljettajien määrä on kahden viimeisen vuoden aikana jonkin ver-

ran laskenut verrattuna vuosien 2000–2003 keskimääräiseen tasoon.

Kokonaisuudessaan vuoden 2005 tutkimuksen tulokset ovat pysyneet lähes samalla tasolla kuin vuosina 2003–2004, joten alkoholijuomien veronalennus ei näyttäisi ainakaan toistaiseksi vaikuttaneen alkoholia nauttineiden kuljettajien määrään liikennevirrassa. Syyskuun loppuun mennessä tänä vuonna on poliisin valvonnassa jäänyt kiinni hie- man yli 20 000 rattijuoppoa. Viime vuonna vastaavana aikana jäi kiinni va- jaat 21 000 rattijuoppoa.

Seurantatutkimus toteutetaan joka keväänä ja syksynä vertailukelpoisissa valvontapisteissä eri puolilla maata. Poliisi puhalluttaa kaikkien seurantapisteiden ohi ajavien ajoneuvojen kuljettajat. Valtakunnallisissa vuoden 2005 ratsioissa poliisi puhallutti 110 425 kuljettajaa. Alkoholia nauttineita, mutta alle rajan jääneitä, todettiin 790 tapauksessa (0,72 %). Rattijuoppoja oli yhteensä 166 (0,15 %). Vuonna 2000 puhallutettiin 97 763 kuljettajaa ja vastaavat luvut olivat 1,01 % (maistelleet) ja 0,17 % (rattijuopot).

Korruption vastainen yleissopimus voimaan myös Suomessa

Korruptionvastaisen Yhdistyneitten Kansakuntien yleissopimuksen määräykset aiotaan hallituksen esityksen mukaan saattaa voimaan myös Suomessa. YK:n korruptiosopimus on ensimmäinen maailmanlaajuinen korruption vastainen sopimus. Yleissopimuksella pyritään vahvistamaan toimenpiteitä, joilla torjutaan korruptiota nykyistä vaikuttavammin ja tehokkaammin. Lisäksi tavoitteena on edistää, helpottaa ja tukea kansainvälistä yhteistyötä ja teknistä apua korruption vastustamisessa.

Yleissopimuksen veloitteet liittyvät lahjusrikoksiin ja eräisiin muihin korruptiota koskeviin rikoksiin kuten rahanpesuun. Sopimuksessa on määräyksiä näiden rikosten ennalta ehkäisystä, kriminalisoinneista, kansainvälisestä yhteistyöstä ja korruptiolla viedyn varallisuuden takaisin hankkimisesta. Lisäksi yleisso-

pimus sisältää määräyksiä, jotka koskevat tietojen vaihtoa ja täytäntöönpanon valvontamekanismia.

Esityksen mukaan yleissopimuksen määräykset eivät edellytä muutoksia Suomen lainsäädäntöön, mutta sopimuksen laajat korruption ennalta ehkäisyä koskevat määräykset edellyttävät käytännössä toimien tehostamista ja yhteistyön lisäämistä yksityisen ja julkisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan välillä.

Esityksessä ehdotetaan kuitenkin rikoslakia muutettavaksi siten, että elinkeinorikoksista lahjominen ja lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa tulisivat virallisen syytteen alaisiksi. Nykyisin ne kuuluvat pääsääntöisesti asianomistajan syytevaltaan. Muutoksen tavoitteena olisi vähentää esteitä rikosilmoitusten tekemiselle.

Vankiluku ylitti 4000:n rajan

Vankiluku ylitti lokakuussa pitkän tauon jälkeen 4000:n rajan. Lokakuun puolivälissä vankeja oli 4014. Edellisen kerran 4000:n raja keskivankiluvussa rikkoontui vuonna 1987, minkä jälkeen vankien määrä laski vuosittain tasaisesti aina 2600:aan. Vuoden 1999 jälkeen vankien määrä lähti jälleen nousuun mm. rikollisuuden muuttumisen, ankaramman oikeuskäytännön ja pidempien vankeusaikojen vuoksi.

Vankeinhoidossa ollaan kuitenkin nykyään eri tilanteessa 4000 vangin kanssa kuin 1980-luvulla. Tilanahtaus vankiloissa on iso ongelma. Kun vuonna 1987 vankipaikkoja oli 4624, vankeja oli 4175. Tällä hetkellä vankipaikkoja on 3480 ja vankeja 4014. Vankilukuun nähden henkilökuntaa on liian vähän. Nykyinen henkilökunnan määrä on mitoitettu noin 3200 vangin mukaan.

Sisäministeriölle ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma

Sisäasiainministeriön oma ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma on vahvistettu. Sillä toimeenpannaan valtioneuvoston elokuussa hyväksymän Suomen kansallisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman linjaukset.

Toimintasuunnitelma sisältää runsaasti konkreettisia toimenpiteitä ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi, ihmiskaupan ehkäisemiseksi, uhrien auttamiseksi, ihmiskauppaan syyllistyneiden vastuuseen saattamiseksi sekä tiedon ja tietoisuuden lisäämiseksi ihmiskaupasta. Toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden koordinoitua varten perustetaan työryhmä.

Toimintasuunnitelma edellyttää, että

kaikki ihmiskauppakysymysten parissa työskentelevät sisäasiainhallinnon virkamiehet koulutetaan ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen. Suomen edustustoissa ulkomailla olevien yhdyshenkilöiden toiminnalla pyritään mm. tunnistamaan ihmiskauppa jo lähtömaassa. Rajavartiolaitos harkitsee laajentavansa yhdyshenkilötoimintaansa ulkomailla vuoteen 2006 mennessä.

Ihmiskaupan ehkäisemiseksi lisätään ulkomaalaisten tietoutta oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan oleskelusta ja työnteosta Suomessa. Ihmiskauppaa koskeva koulutus sisällytetään myös osaksi siviilikriisinhallintakoulutusta.

Ihmiskaupan uhrien auttamiseksi val-

mistellaan ulkomaalaislain muutos, joka mahdollistaisi määräaikaisen oleskeluluvan myöntämisen ihmiskaupan uhreille. Oleskeluluvan toivotaan madaltavan uhrin kynnystä tehdä rikosilmoitus.

Ihmiskaupan torjumiseksi poliisin tulee mahdollisuuksien mukaan kohdistaa huomiota ja voimavaroja ihmiskaupan, naiskaupan, prostituution sekä niiden liitännäisilmiöiden torjuntaan, seurantaan ja paljastamiseen. Poliisi selvittää tarkoituksenmukaisimman keinon tehostaa toimintaa.

Senaatin juristikiintiöt

Vuonna 1809 perustettu Suomen suuriruhtinaskunnan hallituskonselji, vuodesta 1816 senaatti, muodostui kahdesta osastosta, ylimpänä tuomioistuimena toimivasta oikeusosastosta ja ylimpänä hallintoviranomaisena toimivasta talousosastosta. Hallituskonseljin ohjesäännön mukaan osastot olivat tiukasti erillään toisistaan, mutta hallituskonseljin ensimmäinen puheenjohtaja, kenraalikuvernööri **Mihail Barclay de Tolly**, otti tavakseen kutsua molemmat osastot yhteiseen täysi-istuntoon, joka käsitteli tärkeimmät hallitusasiat, kuten lainsäädäntöasiat. Oikeusosastolle uskottiin toiminnan alkuvaiheessa myös hallintoasioita, kuten ehdotukset tuomarinnimityksiksi.

Senaatin oikeusosaston jäsenenä oleista kaikki eli 128 olivat juristeja. Talousosaston 169 jäsenestä juristeja oli 73 eli 43 % ja upseereita 50 eli 30 %, joten talousosastossakaan ei ollut pulaa juristeista. Kuitenkin vuoden 1869 työjärjestysasetuksessa säädettiin, että kahdella talousosaston jäsenistä tuli olla ”kokemusta ja taitoa tuomarintuomissa”. Säännöksen taustana ovat vuoden 1864 perustuslakikomitean ja hallintolaitoskomitean mietinnöt, joissa ehdotetut suuret suunnitelmat moneen kertaan uusittuinakin johtivat vain tavanomaisiin pieniin uudistuksiin.

Suunnitelmiin kuului muun muassa oikeusosaston muuttaminen korkeimmaksi oikeudeksi ja oikeustoimituskunnan perustaminen. Periaatteessa senaattissa oltiin vallanjaon kannalta, mutta oikeusosaston varapuheenjohtaja **Otto**

af Schultén ja hänen kasvava tukijoukkonsa halusi vallanjaon asemesta säilyttää vallan eli oikeusosaston osallistumisen lainsäädäntö- ja muiden hallitus- ja hallintoasioiden käsittelyyn sekä lakien valmisteluun. Juristikiintiösäännös oli alun perin laadittu af Schulténin lepyttelämiseksi, mutta vuoden 1869 asetuksessa sille oli löytynyt muita tarkoituksia. Säännöksen myötä pantiin talousosastoon pakolliset kaksi tuomaria virkaveljiensä valvojiksi.

Kenraalikuvernööri **Feodor Heidenin** laadituttaman ehdotuksen ja senaatin jatkovalmistelun pohjalta annettiin 1892 uusi senaatin ohjesääntö, jolla muun muassa perustettiin senaattiin oikeustoimituskunta. Senaatti onnistui ”korjaamaan” Heidenin juristikiintiösäännöksen kaksimerkitykseksi:

”Kaikkien Oikeusosaston senaattorien sekä Oikeus-toimituskunnan päällikön ja vähintäänkin kahden Talousosaston senaattorin pitää olla lainoppineita sekä kokeneita ja taitavia tuomarintuomissa.”

Syksyllä 1898 nimitetty kenraalikuvernööri **N.I. Bobrikoff** sai alkajaisiksi aiheen pyytää asiasta senaatin lausunnon. Senaatti joutui toteamaan, että kun Heiden oli ehdottanut lainoppineiden määrän nostettavaksi kolmeen, säännöstä oli tulkittava niin, että oikeustoimituskunnan päällikön ja kahden muun talousosaston senaattorin tuli olla lainoppineita. Vuonna 1897 talousosastoon oli iskenyt perin harvinainen juristipula, joka korjattiin tammikuussa 1899 siirtämällä yksi oikeusosaston tuo-

mareista talousosastoon.

Kesällä 1918 perustettiin oikeusosaston tilalle korkein oikeus, jolloin talousosasto yksin jäi senaatiksi. **J.K. Paasikiven** senaatin viimeisessä istunnossaan 27.11.1918 antamalla asetuksella senaatin ja sen toimituskuntien nimityksiksi muutettiin valtioneuvosto ja ministeriöt sekä senaatin varapuheenjohtajan ja jäsenten nimityksiksi pääministeri ja ministerit. Senaatin juristikiintiö siirtyi vuoden 1919 hallitusmuodon myötä perinnöksi valtioneuvostolle, tosin jonkin verran lievennettynä. Hallitusmuodon mukaan sen ministerin, jonka käsiteltäviä oikeushallintoa koskevat asiat olivat, sekä vähintään yhden muun ministerin tuli olla lainoppineita. Valtioneuvoston juristipakko lakkasi vasta uuden perustuslain tultua voimaan 1.3.2000.

Ensimmäinen oikeustoimituskunnan päällikkö – ”Suomen ensimmäinen oikeusministeri” – oli 1.10.1892 oikeusosastosta talousosastoon siirretty senaattori **August Nybergh**, aateloituna **af Nyborg**. Ensimmäinen nimenomaan oikeusministeriksi nimitetty henkilö oli 27.11.1918 asetetun **Lauri Ingmanin** hallituksen jäsen oikeustiedetten kandidaatti **Karl Söderholm**. Ensimmäinen naispuolinen oikeusministeri oli **Inkeri Anttila** (1975), joka on myös ensimmäinen naispuolinen lakitieteen tohtori ja lainopin professori. Ensimmäinen oikeusministeri, joka ei ole lainoppinut, on kansanedustaja, valtiotieteen maisteri **Leena Luhtanen**, joka siirtyi 23.9.2005 liikenne- ja viestintäministerin tehtävästä oikeusministeriksi. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutuslalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaan HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
 määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaja

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelinnumero

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaja)

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki